

บทที่ 5

รูปแบบ ลักษณะคำประพันธ์ และการวิเคราะห์เนื้อหาของวรรณกรรม

กลอนลำและเทคนิคการแต่ง

1. วิธีแต่งกลอนลำ

คำกลอนที่หมอลำใช้ลำกันอยู่ทั่วไปนั้น มักจะใช้กลอนและกาพย์เป็นพื้นฐานที่สันตติศาสตร์แล้วอาจสอดแทรกโคลงและร่ายเข้าไปด้วย ซึ่งก็แล้วแต่สังวาค คือ ท่วงทำนองหรือพรสวรรค์ ของหมอลำนั้น ๆ

2. วิธีแต่งกาพย์

กาพย์บทหนึ่งมี 2 วรรค ๆ ละ 7 คำ วรรคแรกเรียกวรรคโท วรรคที่ 2 เรียกวรรคสามัญ คำที่ 7 ของวรรคโทลงเสียงโท หรือเสียงเอก หรือเสียงคำตายก็ได้ คำที่ 7 ของวรรคสามัญ ลงเสียงสามัญ บังคับสัมผัสไว้ดังนี้ คำที่ 7 ของวรรคแรก สัมผัสคำที่ 1-2 หรือ 3 ของวรรคที่ 2 คำที่ 7 ของวรรคที่ 2 สัมผัสกับคำที่ 1-2 หรือ 3 ของวรรคแรกของบทต่อไป คำสัมผัสต้องสัมผัสทั้งเสียงสระและเสียงวรรณยุกต์ด้วย เรียกว่า สัมผัสนอก ไม่บังคับสัมผัสใน

แผนภูมิกาพย์

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ พระมุนีอยู่หัวเป็นเจ้า

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ เว้าเมื่อหน้ายังกว้างกว่าหลัง

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ อนิจจาลูกหลานเต็มบ้าน

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ อย่าเกียจคร้านผิซัดคลองธรรม

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ให้พร้าเฟิงภาวนาอย่าขาด

3. วิธีแต่งกลอน

กลอนมี 4 ชนิด คือ กลอน 7 กลอน 9 กลอนสาสน์ และกลอนเพลง

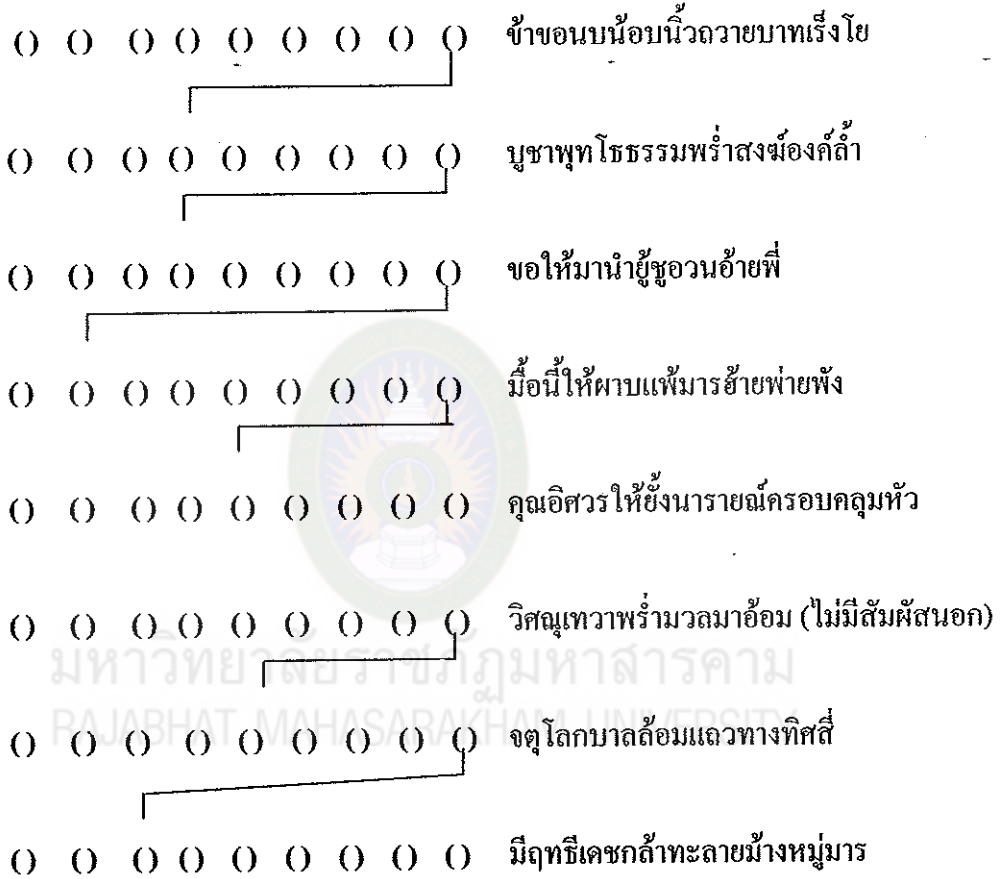
3.1 กลอน 7 บทหนึ่งมี 4 วรรค ๆ ละ 7 คำ วรรคที่ 1 เรียกวรรคสามัญ วรรคที่ 2 เรียกวรรคโท วรรคที่ 3 เรียกวรรคเอก วรรคที่ 4 เรียกวรรคสามัญ นิยมขึ้นต้นด้วยวรรคสามัญ หรือวรรคเอก ถ้าขึ้นต้นด้วยวรรคเอก บทแรกจะมีแค่ 2 วรรค สัมผัสนอกบังคับเช่นเดียวกับ กาพย์แต่ไม่บังคับสัมผัสวรรณยุกต์ ต้องมีสัมผัสในด้วยจึงจะไพเราะ ยิ่งสัมผัสอักษรหลายตัวได้เท่าไรยิ่งเพิ่มความไพเราะมากขึ้น มีข้อยกเว้นอยู่ว่าระหว่างวรรคต่อวรรคบางแห่งอาจไม่สัมผัส นอกเลยก็ได้ ดังตัวอย่าง

แผนภูมิกลอน 7

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	เสียงแตกตัมกำฝ้ายอีสาน
└──────────────────┘	
○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	ปานภูฟังหล่มจลพิน
└──────────────────┘	
○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	มีนตาจ้องผงละของง่องงัง
└──────────────────┘	
○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	ไทพี่น้องซอซ่องเบ็งกัน
└──────────────────┘	
○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	คินบ่อนหันแยกแตกเด่นหนี
└──────────────────┘	
○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	มีหลุมเล็กหล่มลงเป็นส้าง
└──────────────────┘	
○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	ทางลางกว้างหลายวากะเบ็ง
└──────────────────┘	
○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	รถแทรกเตอร์ไถซ่วนส่งคิน (วรรคนี้ไม่มีสัมผัส)

3.2 กลอน 9 บทหนึ่งมี 4 วรรค ๆ ละ 9 คำ เรียกชื่อวรรคเช่นเดียวกับกลอน 7 สัมผัสนอกกับวรรคถัดไปอาจขยายถึงคำที่ 4 หรือ 5 ก็ได้ สัมผัสในมีเช่นเดียวกับกลอน 7 ดังตัวอย่าง

แผนภูมิกลอน 9

3.3 กลอนสาสน์ กลอนสาสน์ หรือ กลอนพญาเป็นกลอนที่บ่าวสาวใช้เขียนจดหมายรักถึงกัน เช่น สาสน์หงส์ สาสน์วัว สาสน์ม้ามณีกาบ ฯลฯ วรรคหนึ่งมีตั้งแต่ 10 คำขึ้นไป ถึง 15 คำ เพื่อให้ได้ใจความดีขึ้น ไม่กำหนดตายตัวว่าวรรคใดควรกี่คำ เรียกว่าให้อิสระเต็มที่

แผนภูมิกลอนสาสน์

○○○○○○○○○○○○○○○○○○	แสนทุกข์แม่น้ายสิกินเกลือก้อนกลอยมัน้ำฮ้ายบ่จ่มดีหล่า
○○○○○○○○○○○○○○○○	แสนทุกข์แม่น้ายสิกินเกลือก้อนเกลือก้อนพื๋บ่แห่ง
○○○○○○○○○○○○○○○○○○	อดทะแนมว่าแต่ได้ฮ่วมซ้อนคมนาฎพะไมมิตร เป็นหยัง
○○○○○○○○○○○○○	แม่นฮินอนคินคายกะบ่แห่งหน้าฮ้อน
○○○○○○○○○○○○○	เล็งฮินอนในหม้อโลกันต์กะตามช่าง
○○○○○○○○○○○○○	ว่าแต่ได้ฟางข้างนางน้องปะคะฉิง

ข้อสังเกต ทั้งกลอน 7 กลอน 9 และกลอนสาสน์ ใช้วรรคโควรรคหนึ่งเข้า สอดแทรกกันได้ เพื่อเน้นหรือขยายความให้ได้ความชัดเจนยิ่งขึ้น อนึ่ง คำที่เติมข้างหน้า เช่น เมื่อนั้น บัดนี้ โออ อ ฯลฯ เรียกว่า เสริมบท ส่วนคำที่เติมเข้าข้างหลัง เช่น พุ่นเยอ แต่ทอน แท้เหล่าว แต่เทอญ ฯลฯ เรียกว่า ตรีอยบท

3.4 กลอนเพลง เป็นกลอนลำที่สอดแทรกเนื้อเพลงเข้าไป เช่น ลำเพลิน ลำเต้ย และลำเต้ย ประกอบเพลงที่อัดเทปขายร่ำรวยกันทุกวันนี้ ที่โด่งดังก็มีหลาย ๆ เพลง ขอยกตัวอย่าง เช่น เพลงสาวจันทร์กั้งโกบ

เพลงสาวจันทร์กั้งโกบ

ไม่อยากจะคิดสงสาร ๆ	มาเห็นสาวจันทร์นั่งซิม
มีแฟนแล้วเขาก็ลืม	เขายืมร่างกายสาวจันทร์เขยชม
หมดสิ้นความสาว	แล้วเขาก็ไปลอยลม
สาวจันทร์คร่ำครวญอกตรม	เขาเมื่อเขามหนีไปไม่ลา
ยามเขาป้าหนีท่าน	โหยน้ำสาวจันทร์เจ้ากั้งโกบส่อง
ให้เขาลองจนว่าเหม็ดทุกท่า (ทุกท่า ทุกท่า ทุกท่า)	กินแล้วแม่นแส่วหนี
ฮ้ายคนมักคึลอยเดือนลอยห้าม	สาวจันทร์คนงามเจ้าเคียดให้พี่
เขากินแล้วหนีกั้งโกบพ่อว้อ (พ่อว้อ เอ๊ย พ่อว้อ พ่อว้อ)	ถูกเขาหยอจ้งแม่นสม
หัวอกเจ้าตรมสมใจฮ้ายเต้ หัวอกเจ้าเพสมใจฉั่น หัวอกเจ้าเพสมใจฮ้าย สมใจฮ้าย	

พอใจหรือยังสาวจันทร์
โหยหวนชวนให้สงสาร
ไผ่เห็นเขากะแห่งกิดซัง
.....ๆ

หรือฝันหาชายคนใหม่
เฝ้าบ้านท่องนับวันจะใหญ่
นอนนั่งเจ้าก็หมองหัวใจ

ข้อสังเกต กลอนเพลงเป็นการผสมผสานระหว่างกลอนลำอีสานกับกลอนเปล่าของไทยกลาง ในบทนี้ส่วนที่เป็นกลอนลำจัดเข้าประเภทกลอนสาสน์ที่วงเล็บไว้ นั่นเป็นการย้ำหรือเน้นความให้สนองอารมณ์ของผู้ฟังให้เกิดอารมณ์ร่วมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผลสำเร็จย่อมขึ้นอยู่กับเอกลักษณะและพรสวรรค์ของนักร้องแต่ละบุคคล

อนึ่ง กลอนลำที่หมอลำอาชีพใช้ลำกันนั้นส่วนมากจะเป็นกลอนผสม คือในกลอนเดียวจะมีทั้งกลอน 7 กลอน 9 กลอนสาสน์ กลอนเพลง ร่าย และ โคลง สอดแทรกกันเท่าที่เนื้อหาของใจความจะพึงประสงค์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสังวาคหรือท่วงทำนองและลีลา

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่นำมาใช้ในการประพันธ์วรรณกรรมของครูบุญนาค พินิจพลนั้น ได้มาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

1. สื่อสารมวลชน เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารและวารสารต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้นำรวบรวมเป็นเนื้อหาและแต่งเป็นสำนวนกลอนลำของตนเอง จากการศึกษาวรรณกรรมของครูบุญนาค พินิจพล พบว่าได้อาศัยแหล่งข้อมูลที่ได้จากสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารและวารสารต่าง ๆ แล้วนำมาเป็นข้อมูลในการประพันธ์ ดังนี้

ค้าขายยังกระได้สิบายใหญ่คันขายคน	ขายสาวลีสาวสอนเข้าสู่คอนมุลค้า
ขายให้ไปเค้ามุลมังของอี่แม่	คันบ่ขายสิถ้าผู้คุมช่องเป็นพ่อแม่ตี
การขายคนว่านี่เป็นบายใหญ่กรรมหนัก	เป็นมิจจวานินั้นบ่ควรขายค้า
เป็นกรรมหลวงขวงหน้าบ่ควรทำทำบายสิได้	เป็นกรรมใหญ่เข้าขันเพราะขายค้าสิ่งบ่ควร
ผู้ชักชวนให้ขายสินค้าสิเป็นผู้ชักพันชาติ	ผู้เอาเงินในเรื่องค้าสิเป็นเป้าอยู่หมิ่นกัลป์
เพราะฉะนั้นอย่าไปหลอกลวงหญิง	หลอกไปขายจนเสียโคเกิดจ๋อยโชขาดคั้นบ้าน
บายอยู่นานติดโตเข้าบ่มีทางว่าสิออก	เป็นบายหลวงอยู่บ่แล้วกรรมต้องอยู่บ่เขา

หนังสือพิมพ์เห็นกล่าวว่าเขาหลอกคนขาย หลอกเอาหญิงคนไทยไปต่างแดนกระหลายแล้ว
 หลอกไปขายทางฟู้นเยอรมันพวกฝรั่ง หญิงไทยหลายบ่หน้อยถึกเขาค้มอยู่ต่างแดน
 เลยเล่าทุกข์ยากแค้นขายของส่งเอาเงินตรา ชายกกดเอาเงินสดบ่พอราย ได้
 มีจิตใจหมองไหม้อยากกลับไปไทยเงินบ่คง ค่าเครื่องบินกระบะบ่ได้ได้เฮให้ก่องน้ำตา
 สาวไทยเอ๊ยอยู่ในได้ลุ่มฟ้าอย่าฟ้าเชื่อคนหลาย ให้เขาใคร่ตรองคิดอย่าเชื่อเขาผู้ตัวดำ
 ตัวให้เขากินสัมกินของขมอย่าฟ้าเชื่อ ตัวว่าเกลือหมู่อ้อยหวานจ้อยกว่าน้ำตาล
 ผู้มาคนตัวให้เฮนั่นย่านว่าพ้อแผลศึพาย ตัวว่ามีคนตายพันเกิดมาเดี่ยวนั้น
 ผู้มาตัวมีหลายชั้นหลายอันอย่าฟ้าเชื่อ ตัวว่าเกลือหมู่อ้อยหวานจ้อยอย่าเชื่อคำ
 ขอเดือนสาวทุกก้อย่าไปเชื่อ่งายใจเบา เอาสิเอาไปขายค้อยระวังเดือน้อง
 เจ้าผู้ทองประเชียรเด้มเสียดสิบาคเขาข่ม ลมพัดหวานเข้าใส่เนื้อเสียดเป็เหลียมหมากเพียง
 เสียดนาเพียงมุลเค้าเสียดนาเฮามูลอี่แม่ เสียดนาเพียงแม่แบ่งให้เสียดนาอ้อยท่งอยู่น่า
 เสียดทองคำเสียดคดล้องเสียดทองรูปกลิน เสียดอนิลเพชรด้านเสียดบ้านให้แก่โจร
 เรื่องจั่งซี้มันหากเกิดแต่ก้ออไผ่บ่ทันมี อังกอซิปมีมาเรื่องบ่คินันมีแล้ว
 ไผ่อยากใส่คือแก้วจงฟังกลอนผู้แต่ง กลอนบ่แพงหรือกล่าแต่มีค่าต่อผู้ฟัง.....เอียนอ

(คำสอนกลอนอีสาน หมวควานิซโซ ทำนองผญา)

2. นิทานและวรรณคดีพื้นบ้าน ซึ่งได้มีการนำมาเล่าสู่กันฟังและสืบทอดกันมา
 เรื่อย ๆ โดยนำมาแต่งเป็นสำนวนกลอนคำ จากการศึกษาวรรณกรรมของครูบุญนาค พินิจพล
 พบว่าได้อาศัยแหล่งข้อมูลที่ได้จากนิทานและวรรณคดีพื้นบ้านนำมาเป็นข้อมูลในการประพันธ์
 คั้งนี้

ฟ้าเอ๊ยฟ้าฮ้อง โยนเสียง โยน ๆ กำบ้านหมี ฟ้าฮ้องถึเสียงเดินตุ้มอยากคุ่มน่องเข้าสู่เตียง...เอียนอ
 ฟังเอาเค็ดอุงป้าอย่า โศกกาลัน โศก อย่าวิโยคและยุงให้ใจเจ้านั้นขึ้นบาน
 ฟังนิทานพื้นบ้านเรื่องเก่ามาแดง เรื่องอิฐกับบักลาไปเส็ดนาหนองน้อย
 อยู่ดินคอยอูช่วงนาเพียงท่งน้อยหนึ่ง ปลุกเตียงนาอยู่หันพร้อมควายผู้บักขีตา
 ยามเมื่อน้ำจากฟ้าฝนกะฮั่วฮวยฮา บักลาเอาควายไลเส็ดนาไปตามเรื่อง
 บางที่เคื่องซัดซ้องปีไคงาม ได้สามเต่า ปีบงามได้สี่ห้าปีไคน้อยสี่กระบุง
 ปีบได้กะดื้อผันลันชื่อเกลือเฮือ ฮู้ท่างินกับเมียอยู่ห่างเตียงกันเหมิมมือ
 ฮู้ท่างเอา ไทกว้างหมักสุราไว้ทำค้ม กินแล้วชิมอยู่เรื่อยบักลาฮ้ายให้แต่เมีย
 ฮ้ายฟู ๆ ฎบอยู่นำมึง อันว่ามูลหรือมั่งถ้วนแต่ภูหาได้

คำกันไปสอดควายผู้ถือสุฟังแล้วเกิดเบื่อ
 มีงเป็นคนโหดร้ายให้หนีจากภูธา
 ยามกลางเว็นกะนอนให้ยามกลางคืนกะนอนง่ม
 กันสิกลับตัวบ้านขึ้นตั้งแต่ถือสุตี
 บักลายมือไหว้ภูสีให้มาช้อย
 เดียวนี้เงินบาทแบงค์บาทหนึ่งยังมีเลย
 หนักทวีไปหน้าอยากหาเมียคนใหม่
 บักกลางมออยู่นี้ได้ยินบ่พระยาแฉน
 พระยาแฉนผู้โกล้ำได้ลงมาแม่่นโดยคว่น
 มือหนึ่งนั้นแฉนกะส่งไหทอง
 เลขบ่เห็นสาข้าทองคำเป็นหินแห่ง
 บุญบักลานั้นสินชาติก่อนบ่ทำทาน
 แม่่นเอาเงินคำให้เต็มไหไฟกะบ่เกียง
 มีแต่ใจโหดร้ายนั้นหาว่าโตจน
 มือหนึ่งตาแฉนแต่เอาบักลาผู้บ่าบั้น
 พอไปเถิงเขตแคว้นแฉนใหญ่กะปราศรัย
 เป็นสายแนนสายเกล้าไผทำเอาได้สร้างก่อ
 บักลาคิดว่ามัมบักผู้ค่อนควายตอน
 สายแนนมีหลายร้อยบักลาดูคู่สายส่ง
 เลือกสายแนนสายนี้คือสิบ่หิวโหย
 ใจหึกหาญทั้งห้าสาวสายใยลงไว้ ๆ
 ดาข่าเลื่องเห็นควายผู้โตเดียวอยู่คือเก่า
 บักลาคิดแต่ครั้งคราวก่อนนั้นเป็นมา
 ทำกรรมดีช้นสู่การงานแม่่นคู่อย่าง

ภูเป็นเมียมิ่งช่างฮ้ายบักลาเฒ่าช่างบ่อาย
 อันบักลาคะเลขหนีไปอยู่ภูเขาช่อน
 กิดสอดเมียมิ่งเหง้าถือสุป่อยผู้คำกัน
 หนักทวีอยู่ในใจอยู่ผู้เดียวทนต์
 หรือผีแฉนอยู่ฟ้าบักลาไหวให้ช้อยแฉง
 หรือบ่เคยทำดีจึงเป็นแฉนนี้
 ใจบักลายอยากได้ผู้มุลันจั่งสิมี
 แม่่นได้ยินใหม่บ่คู่อู่เทิงบนฟ้า
 เอาไหเงินไว้ช่อนหน้าบักลานั้นกะบ่เห็น
 เอาลงมาบ่อนบักลานอนเทิง
 ตามันแจ็งกระด้างเห็นคำล่วนว่าแม่่นหิน
 เลยเป็นคนกันคานขาดเงินคำใช้
 บุญบักลาบ่เตียงเจิงผ่นกะเล่ามาย
 หากเป็นผลนำเมียผู้มิมุลเกล้า
 จากที่ดินสู่ฟ้าไปชมเล่นพวกหมูแฉน
 มักอันใดให้ถือเอามิ่งแนนของเจ้า
 ไผบ่ทำกะบ่ได้ผู้ได้สร้างเป็นคู่สม
 มัมมาคองกับถือสุผู้อยู่เียงน้อย
 โสตกลงเลือกได้สายแก้วจั่งแม่่นดี
 สิใสงามบ่มีโรยพ่องสิมีเงินล้าน
 บ่ทันได้ฮอดบ้านถือสุเฝ้าแม่่นอยู่เตียง
 ใจบักลาเลขบ่เศร้าเพราะมุลเกล้าตั้งแต่หลัง
 ใจบักลาเลขคิบ่แฉนคือกี้
 ฮู้ทางอยู่ฮู้ทางกินฮู้ทางคำสุราเหล่าปกิน

(ลำยาวเรื่องถือสุบักลา)

3. นิทานชาดกและวรรณกรรมพุทธศาสนา เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวอีสาน มีความผูกพันอยู่กับพุทธศาสนามาก ดังนั้น แหล่งข้อมูลที่ได้จากนิทานชาดกและวรรณกรรมพุทธศาสนา ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้ฟังสามารถนำหลักการทางพุทธศาสนาจากกลอนคำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเองได้ เนื่องจากนิทานชาดกและวรรณกรรมพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของกลอนธรรมชาติ จากการศึกษากลอนคำของครูบุญนาค พิณิจพล พบว่าได้อาศัยแหล่งข้อมูลที่ได้จากนิทานชาดกและวรรณกรรมพุทธศาสนา นำมาเป็นข้อมูลในการประพันธ์ ดังนี้

เสียวสวาสดีเห็นว่า ไร่บ้านใกล้ท่าวาริ	น้ำมันใสเหลียวเห็นหมู่ปลาชิวกึ่ง
อันคุณลุงกับคุณป้าปลูกเสียนอยู่ใกล้ท่า	ปริศนาพื้นเว้าบมีน้ำอยู่แอ่งไห
ผัวกะตักบได้ซื้อคร้านใหญ่มาตั้ง	เต็ง ๆ เสียงค้ำกันทั้งป้อย
จิตใจลอยทั้งสองข้างผัวเมียเว้าบคดอง	ด้วยความบ่ถูกต้องสองข้างก็แยงแต่กัน
เพราะฉะนั้นน้ำลิติมบมีเลย	ทำทรงเฉบทำงานแต่อยู่นำกันได้
บุพพกรรมหมองใหม่เคยทำมาแต่ชาติก่อน	เกิดมาในชาตินี้คิดแต่ตั้งแต่เถียง
สองผัวเมียก่อเรื่องบางเทือกะตบตี	บมีคีนากันส่วนบุญบมีตั้ง
ยามเมื่อเห็นเหลืองผ้าพระเดินมาบ่ก้มกราบ	จิตใจบาบ่บ่เกี่ยวข้องบ่เคยพ้อในเรื่องทาน
คือจ้งคนตั้งบ้านอยู่ใกล้วัดบมีศีล	บมีคีนมีทานเรื่องวัดความบ่เคยพ้อ
เสียนบ่พอสองเส้นกับอารามบ่อพระอยู่	มีแต่คูห้งบ่สู้เห็นแล้วกะบ่เห็น
มีแต่หลักแต่เว้าบ่ข้องเกี่ยวกับคำสอน	บ่สะออนนำเลยศาสนาพื้นสอนไว้
อุปมัยเหมือนสองเต่าปลูกเสียนอยู่ใกล้ท่า	หาน้ำกินบ่ได้ไหน้อยกะบ่เต็ม
สุดที่เลือกแล้วเล่มบ่เต็มท่องครองอด	องค์พระทรงธรรมทศตั้งมาจาต้าน
เกิดมานานจนเต่าศีลทานบ่เคยเกี่ยว	เงินบาทเดียวกะบ่สร้างแพงไว้แม่บ่ทาน
เถิงว่าบ้านอยู่ใกล้จวนวัดกะตามที	เลยบ่มีกองบุญอยู่ผู้นำผู้นอนใกล้
ยามตายไปประวังไว้สิใส่แล้วเจ้าว่า	บมีทางสิดูฟ้าไปลื้ออยู่บาย

(กลอนลำยาวเสียวสวาสดี)

4. ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีท้องถิ่น เป็นการแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ด้านหนึ่งของชาวอีสาน ทั้งในด้านประเพณีตามฮีต 12 คอง 14 จึงเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณของภาคอีสานและเป็นประเพณีประจำชีวิต จากการศึกษาวรรณกรรมของครูบุญนาค พิณีจพล พบว่าได้อาศัยแหล่งข้อมูลที่ได้จากขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีท้องถิ่นอีสานต่าง ๆ มาเป็นข้อมูลในการประพันธ์ ดังนี้

ฟ้าเอ๋ย ฟ้าส่องโยนเสียง โยน ๆ กำบ้าน โป่ง ฟ้าส่องส่งเสียงตั้งพูน ตั้งพี่ หัวใจ
 นื่อง โสหดหวังเวง.....เอียนเอ
 เดือนสิบเอ็ดมาถึงแล้วหัวลมแขวฟ้าเกิดเปลี่ยน ฝนเคยตกกะเอือน เหมันต์เข้าแมนอยู่แทน
 อยู่ในเขตแคว้นผู้ถือศาสนาพุทธ ทั้งพระสงฆ์องค์เฒ่าได้สั่งลาอารามกว้าง
 บรมิแนวมาช่วงหลวงตาพวยกาถ่าน ออกพรรษาผ่านพันคอยทำรับกฐิน
 ส่วนว่าพวกหมู่บ้าน ได้จัดแจงขอกทาน บุญสมภาร ได้ช่วยชูหนุนกล้า
 ผู้ใดมีศรัทธาถ้ากระทำเองกฐินทอด กันบรมิตั้งนั้นชาวบ้านกะช่วยกัน
 เขาจึงเอ็งกฐินใหญ่สามัคคี เป็นผลดีของเขาได้ช้อยกันชาวบ้าน
 ศรัทธาทานเขามีแล้วบรมิแนวเฮ็ดให้ห่าง บรมิทางว่าสิลัมคือลมแล้งแมนแก่งหาง
 ขอให้สู้ไว้บ้าง ไผแนศรัทธาหลาย ผู้ที่มีปานกลางให้ช้อยกันหนุนไว้
 ผู้ที่มีศรัทธาหน่อยพลอยมิได้คัม บลิมกันว่าแต่ได้ผลอายุแมนสู่คน
 เริ่มแต่คันเขาสร้างก่อผามเพียง พ่อเต่าเขียงทำหอคูกานมีพร้อม
 มิชะลอมมีหม้อมีกระทะขันทอง มีข้าวของเครื่องใช้ทั้งถ้วยทำใส่กิน
 บรมิทางสิลันในเรื่องการทำบุญ ช้อยกันมาลงทุนจั่งสิเป็นไปได้
 เว้นแต่ไซแห่ช่องคางมองบได้ใส่ เครื่องคักสัตว์เพิ่นว่าไว้ทานแล้วกะบ่ดี
 นอกจากนี้ให้พ่อแม่หามา เป็นศรัทธานำกันจั่งสิมีผลอายุ
 บุญกฐินหากเป็นบุญสมสู่สามัคคีกันหลายฝ่าย บ่แมนเฮ็ดเล่น ๆ ต้องเตรียมพร้อมให้ครบครัน
 อันของท่านว่านั่นต้องครบเครื่องบริวาร มีจิวรสังฆาผ้าสบงมีพร้อม
 มีสิเหลื่องสำหรับข้อมสังฆาบาดผ้าเปลี่ยน บ่แมนเฮ็ดให้เป็นบุญสิได้อยู่บ่เขา
 ขอเชิญเด้อขอเชิญพวกร่มูเจ้าให้มาช้อยกันสา ช้อยกันหาหมอนจิดเสื่ออนหมอนมุ้ง
 ช้อยกันหามาท่อนหมอนลายกุดะคำ หาเอามาให้ได้แล้วรวมเข้าใส่กัน
 นอกจากนั้นมีหยังเน้ออาหาร ต้องจัดการหามาสู่เสื่อรวมไว้
 หาของกินของใช้ร่วมกันทุกกำฝ้าย บุญเลขหลายบ่หน้อยพรอยได้แมนสู่คน
 อานิสงส์มากล้นบ่เห็นห่างจากเขาไป ให้ใส่ใจใส่สาเคื่อก่อนทำกฐินตั้ง

สุขสมหวังของเฮาที่บ่แปรไปแม่นคนอื่น
 คั่นมือเข้าเฮาสีเหไปลาวาย
 นำสะออนสาแห่วนบุญเฮาพวกพ่อแม่

มีแต่ความชื่นสูบุญที่ได้แน่นแม่นเฮา
 พวกผู้ชายหรือหญิงสิ่วนหลายบาดยามเพื่อน
 อานิสงสิมันหากหลายแท้ ๆ กฐินตั้งพวกหมู่เฮา
 เอียนอ

(ถ้าชาวกลอนกฐิน)

5. **ถึงเวดล้อมและประสบการณ** เป็นการนำสิ่งเวดล้อมและประสบการณ
 ต่าง ๆ ที่ได้เคยพบเห็นมาในชีวิตนำมาประยุกต์แต่งเป็นสำนวนกลอนดำ เช่น ประสบการณ
 จากการบวช การรับราชการ การท่องเที่ยว เป็นต้น จากการศึกษาวรรณกรรมของกรบุญนาถ
 พินิจพล พบว่าได้อาศัยแหล่งข้อมูลที่ได้จากการเดินทางไปเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ มาเป็นข้อมูล
 ในการประพันธ์ ดังนี้

ฟ้าเอ๋ยฟ้าส่องโยนมาเหลือ โดนพวกเงินชั่ว เกิดเป็นเดือนเหลือแต่ตัวก่อนจ๋อนเงินไปจ๋อน
 อยู่บ่อนได้...เอ๋ย

พ่อแม่เอ๋ยว่าสิชวนหมู่เจ้าไปเที่ยวกลางทะเล แม่น้ำชีน้ำมูลแม่ของกะไปแล้ว
 แถวเวียงจันทน์พันพร้าวขวยจ๋อนายน้องไปเที่ยว ทางภูเขียวค่าน้ำชายไปเห็นแล้วพวกหมู่เฮา
 พวกหมู่เอ๋ยไกลไกลไปเที่ยวเห็นมา อยากไปลงนาวาไปจี๋เฮือเพอริ
 ชื่อว่ามีลอยข่มเอารถยนต์ออกจากท่า มีรถใหญ่รถน้อยเฮือคอยท่าแม่นแก่ขน
 เหลียวเม็งแตกจัน ๆ รถแล่นขึ้นบนเฮือ ลงบนเฮือสะพานขาวปอนเฮือชอชอง
 ทะเลฟองเป็นคลื่นสูงเฮาได้ขึ้นเม็ง ยืนอยู่เทิงเบ็งคลื่นปอนเฮือย้ายจากท่าเพียง
 นุ่งชูชีพให้เกลี้ยงบางเพื่ออาจเป็นภัย จี๋เฮือไทยยืนเทิงอยู่กลางทะเลกว้าง
 บ่มีแนวมาช่วงเหลียวไปพอดจ๋มบีม เห็นแต่น้ำจอดฟ้าเฮือปลาน้ำหมู่ทะเล

เห็นเกาะแมวอยู่ซ่ง ๆ ห่างจากฝั่งพอประมาณ สุขสำราญเอาหลายนั่งอยู่เฮือมองเยี่ยม
 มองไปเหนือไปได้เห็นทะเลอันกว้างใหญ่ เรือประมงของไทยแล่นหาปลาอยู่ทั่วน้ำมองเห็น
 แล้วชื่นใจ

ตามประวัติเชื่อว่าไว้ไทยเก่งอิทธิ การประมงไทยเฮาเก่งกว่าเขาเรื่องสัตว์น้ำ
 ประเทศได้บ่มองข้ามการประมงเป็นที่หนึ่ง จิตรำพึงคิดฮอดอ้ายบาดเรือย้ายอยากนั่งเฮียง
 ตาชำเลียงดูเล่นเห็นแต่คนจังหวัดอื่น เห็นฝรั่งกะพ้องนี้บนเพอริจั้งแม่นหลาย
 เลยเล่าคิดฮอดอ้ายให้มานั่งเฮียงกัน สร้างสวรรค์อยู่บนเรือ ได้นั่งคุยกันเว้า
 ใจอินางมันเศร้าบ่มีคนมาเว้าต่อ นั่งผู้เดียวข้อมอบนเพอริเกิดเมื่อยใจ
 โมงกว่า ๆ กะจึงได้เรือถึงเขตจุดหมาย ถึงท่าเรือสินทรายอยู่ระหว่างคอนเกาะช้าง

เป็นท่าเรือไทยสร้างทันสมัยให้คนเที่ยว
อันความงามเห็นสีไปบ่มมิมจากหาดฝั่งทรายขาว
พากันลงไปเล่นในทะเลเกาะชายหาด
พอปานไม้ล่าวลิมพวกฝรั่งนอนหงาย
บ่ทันนารถพาวังชมเกาะอันกว้างใหญ่
เพราะเกาะช้างนี่นั่นเป็นเกาะใหญ่มีวิว
มีภูเขาเป็นถ้ำมหาชมวิวกดเกาะแก่ง
บ่มีทางเคือคร้อกว่าตั้งแต่มีเงิน
อยากอันใดเขามีไว้บริการแล้วครบเครื่อง
เชิญไปเคือหมู่เจ้าไปเที่ยวให้สนใจ
เป็นทะเลสีหม้อใสงามควรไปเบิ่ง

จอดคราวเดียวแล่นขึ้นบนเกาะช้างไปเที่ยวชม
พวกผู้สาวหรือชายหนุ่มงองงถึงน้อย
บางทีลงเล่นน้ำบางที่ขึ้นฝั่งลม
แสนสบายเขานอนฝั่งลมบ่มีบ้าน
หนทางไกลและโค้งลงคือยแ่มพ้องชัน
เป็นเกาะควรไปชมเพราะว่าดีหลายด้าน
อยากกินหยังกะได้เอาเงินใช้พร้อมบ่อนนอน
ว่าแต่มีกระเป่าโตบ่ขาดเงินเงินใช้
เพราะเป็นเมืองบ่อค้าฝูงคนเข้าอยู่บ่เขา
เป็นทะเลของไทยจ้งแ่มงามบาดเห็นพ้อ
หวานเลิง ๆ ผู้จ้งอ้ายไปนำน้องแ่มกะไค
....เอียนอ

(ถ้ายาวเที่ยวเกาะช้างทางทะเล)

6. เอกสารต่าง ๆ เป็นการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่จะนำมาแต่งเป็น
กลอนคำ เพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหา สาระในวรรณกรรม ทั้งความถูกต้องและชัดเจน เช่น
ด้านประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง ด้านภูมิศาสตร์ ด้านวิทยาศาสตร์ เป็นต้น จาก
การศึกษาวรรณกรรมของครูบุญนาค พินิจพล พบว่าได้อาศัยแหล่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาหา
ความรู้เพิ่มเติมในเรื่อง ต่าง ๆ มาเป็นข้อมูลในการประพันธ์ ดังนี้

ไอสไตน์คิดค้นระเบิดใหญ่เพื่อทำลาย
ใช้ปัญญาเสริมสร้างเพื่อทำลายมนุษย์โลก
ปัญญาหลายล้านฟ้าผู้ตั้งแต่แขนงเดียว
ผู้แต่ทางหาญผู้ทำลายพวกสัตว์อื่น
มาร์โคหนีคิดค้นวิทยุกระจายเสียง
ฝูงหมู่คนได้เอาใช้กระจายเสียงฟังได้ทั่ว
วิทยุที่ใช้ล้วนตั้งแต่ปัญญาเขา
ส่วนพระสัตธาให้อรหันต์ผู้เพิ่นแก่ง
ส่วนว่าตานันเป็นตาทิพย์มองเห็นไกล
เพราะว่าหูกับตานันของระองค์แจ่งสว่าง

ใช้ปัญญาเหลือหลายเพื่อสืทำลายล้าง
ปัญญาหลายกะซางแห่วผิดครองเกล้าศาสดา
ผู้แต่ทางทำลายส่วนธรรมบ่หวลผู้
เฮ็ดจ้งได้สืเยี่ยมทันเจ้าศาสดา
วิทยาการเขาค้งไปทั่วโลกาได้
หรือหูทิพย์กะเอ็นเขาทำขึ้นก่อนไผ
ฝูงหมูเขาได้ฟังเสียงก็เพราะเขาทำไว้
ฟังเสียงหยังกะได้เป็นหูแก้วส่วนพระองค์
บ่ต้องหมุ่นยากยามฟังบ่ต้องดูด้วยเลนซ้ก่ล้อง
หรือหูทิพย์ตาทิพย์กะเอ็นตามแท้ตั้งแต่ไผ ท่านเอ๊ย

นักวิทยาศาสตร์ชื่อก้อง ได้แก่เอ็ดิสัน
 ผู้จักเอาแสงไฟมาทำเป็นประโยชน์
 พวกเขาโลกได้ใช้ไฟฟ้าทั่วถึงกัน
 เขาเป็นคนทำขึ้นแสงไฟจั่งได้สูง

รู้จักกันทั่วโลกว่าเขาเป็นคนเยี่ยม
 เอ็ด ไฟฟ้าเกิดขึ้น โลกกว้างก่อนไฟ
 ก็เพราะเอ็ดิสัน ได้คิดมาหาค้น
 พวกเขาพ่อสูงและแม่ป่าจำไว้ผู้เก่งการ ท่านเอ๊ย
 (ผญาหมวดใช้ปัญญา)

การใช้ภาษาในกลอนลำ

ภาษาเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของวรรณกรรม เป็นการติดต่อสื่อสาร
 เพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างผู้รับและผู้ส่งภาษา โดยได้นำทั้งสื่อด้านความรู้สึกนึกคิดและ
 อารมณ์สะเทือนใจจากผู้แต่งวรรณกรรมไปสู่ผู้รับ ดังนั้นงานเขียนหรือคำประพันธ์ของผู้ใด
 หากได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายแล้วนั้นย่อมหมายถึงว่า ผู้แต่งหรือประพันธ์ท่านนั้น
 มีความสามารถในการเลือกใช้ภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วรรณกรรมของครูบุญนาค พิณิจพล ก็ได้รับการยอมรับจากผู้ฟัง ประชาชนทั่วไป
 และหมอลำอย่างมากมาย จากการศึกษาพบว่า ในการประพันธ์วรรณกรรมมีการใช้ภาษา
 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การใช้ถ้อยคำ
2. การใช้สัญลักษณ์
3. การใช้โวหาร

1. การใช้ถ้อยคำ

ในวรรณกรรมของครูบุญนาค พิณิจพล มีการใช้ถ้อยคำ 9 ลักษณะ คือ

- 1.1 การใช้คำง่าย
- 1.2 การใช้คำเหมาะสมกับบุคคล
- 1.3 การใช้คำซ้ำ
- 1.4 การใช้คำซ้อน
- 1.5 การใช้คำบอกลักษณะ
- 1.6 การใช้คำเลียนเสียง
- 1.7 การเล่นคำ

- 1.8 การใช้ภาษาอื่นปะปนกับภาษาถิ่นอีสาน
 1.9 การใช้คำที่มีความหมายเฉพาะในภาษาถิ่นอีสาน

1.1 การใช้คำง่าย

จุดประสงค์ในการแต่งเพื่อให้ผู้ฟังซึ่งเป็นชาวบ้านทั่ว ๆ ไปทุกระดับ ได้รับฟัง ดังนั้นการใช้ภาษาในการสื่อความหมายเพื่อให้ผู้ฟังได้เห็นภาพชัดเจนและเกิดความเข้าใจง่าย จำต้องมีการใช้คำง่าย ๆ ตรง ๆ หรือบางครั้งอาจใช้คำที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ผัวเมีย - สามี ภรรยา ดังที่ปรากฏในสำนวนกลอนลำยาวเรื่องเสียวสวาสคีปรากฏ ดังนี้

.....
ผัวกะตักบได้ชีคร้านใหญ่มาตั้ง	เค็ง ๆ เสียงคำกันทั้งป้อย
จิตใจลอยทั้งสองข้างผัวเมียเว้าปล่อง	ด้วยความบ่ถูกต้องสองข้างเคียงแต่กัน
เพราะฉะนั้นน้ำสึดบ่มีเลย	ทำทรงเฉบทำงานแต่อยู่ยากันได้
บุพพกรรมหมองไหม้เคยทำมาแต่ชาติก่อน	เกิดมาในชาตินี้คี่แต่ตั้งแต่เถียง
สองผัวเมียก่อเรื่องบางเทือกะตบตี	บ่มีคีนำกันส่วนบุญบ่มีต้อง.....

1.2 การใช้คำเหมาะสมกับบุคคล

เช่น พระมหากษัตริย์ พระพุทธเจ้า โดยใช้คำสุภาพ คำราชาศัพท์ ดังที่ปรากฏในสำนวนกลอนลำยาวแผ่นดินสุบพระเทวทัต ปรากฏดังนี้

คราวนั้นพระสัพพัญญูเจ้าเนาว์ในอารามใหญ่	เซตะวันบอกรั้วอารามกว้างสง่างาม
อุบาทสกุบาสิกาทูก้าแตกตื่นมาทำบุญ	มาลงทุนทำทาน โลกบ่มีทางคร้าน
จิตใจบานบ่มีศรัทธามาทำทานทุกเข้าคำ	เว้นจากกรรมชั่วซำมีศีลห้าเกือบสู่คน

ความหมาย

พระสัพพัญญู หมายถึง พระพุทธเจ้า

.....
บ่มีไผ่เป็นแหล่งได้เป็นนายเสมอภาค	ปล้ำปากคี่ ๆ คราวครั้งก่อนสมัย
เพราะพวกเฮานั้นได้กษัตริย์ราชาวังจักรี	ได้เป็นศรีของไทยต่อมาจนถึงที่
ประเทศไทยเฮานี้เจริญดีปดกต้า	พระราชดำรัสแต่ละคำล้วนแต่พ่อเจ้าดำรัสไว้เพื่อหมู่เฮา

ข้าขอเขียนขอไหว้เจ้าปีตุเรศเหนือหัว ทั้งเกล้าแถมพรชัยพระราชดำรัสให้อยู่ยืนยาวล้ำ

.....

(ถ้าชาวกลอนเทิดพระเกียรติในหลวง)

ความหมาย

พ่อเจ้า , เจ้าปีตุเรศเหนือหัว หมายถึง พระมหากษัตริย์

.....

พ่อสิพาเจ้าข่มมนที่ธารกิลเสใหญ่

ถูกข่มมาพวกหมู่เจ้าอย่าเฮให้พ่อสั่งลา

พอแต่ว่าพ่อมันเสด็จจากปางค์ศรี

พระหัตถ์ขวาจะหากำพระขรรชัยดาบตีดวงกล้า

พระบาทาสองเมืองทรงเขนยเก็บแก้วกิ่ง

วรกายห่อหุ้มสังวาลแก้วแมนเครื่อง

.....

(ถ้าทางยาวเรื่องสิทธิศักดิ์ออกบวช)

ความหมาย

พระหัตถ์ หมายถึง มือ

พระขรรชัย ” ดาบ

พระบาท ” เท้า

ทรงเขนย ”

วรกาย ” ร่างกาย

1.3 การใช้คำซ้ำ

หมายถึง การใช้คำ ๆ เดียวกัน มีความหมายอย่างเดียวกัน ซ้ำกันเพื่อเน้นความชัดเจน จากการศึกษาวรรณกรรมของกรูบญูนาค พินิจพล พบว่านิยมใช้คำซ้ำเพื่อให้เกิดความไพเราะ ความชัดเจนในเนื้อหาและเพื่อให้รับกับจังหวะของกลอน ซึ่งปรากฏดังนี้

.....

บ่มีวันสินนี้ได้ไฟลนอยู่เท่าชั่ว

.....

โผมีหัวลั่นเล่นซู้ระวังไว้คากสิโพง

ไฟอันนี้ใหม่แต่บ่อนมันเคียว

สิไปไสมาไสล้วนแต่ไฟเผาเกิน

จนว่าขมมันใหม่ทางในฮ้อนว้อ ๆ

อันไฟได้ลูกใหม่ลามกันแล้วหนี

(ถ้าทางยาวนรกขุมที่ 5)

.....
 กาพะสุดตาดีนี่บ่เว้นจากไฟใหญ่อัคคี
 พสุธาในหั้นรวมกันใหม่เป็นกลุ่ม
 เหลียวเบิ่งแตกจั้น ๆ ฮ้องไห้โฮเสียง

.....
 เป็นไฟลีลามลุกทั่วขุมแดงกล้า
 ขุมฆ่าสัตว์กระเล่าใหม่เผาเนื้อแม่จี่ถน
 กาพะสุดตาเป็นเมืองใหญ่หลวงเอาฮ้าย
 (ลำทางยาวนรกขุมที่ 2)

.....
 ฮู้ทางเอาไทรกว้างหมักสุราไว้ทำคัม
 ฮ้ายฟู ๆ กูบอยู่นำมิ่ง
 คำกั้นไปฮอดควายคู่ฮู้ฮู้ฟังแล้วเกิดเบื้อ

.....
 กินแล้วชิมอยู่เรื่อยบักลาฮ้ายให้แต่เมียบ
 อันว่ามูลหรือมั่งล้วนแต่กูหาได้
 กูเป็นเมียบึงช่างฮ้ายบักลาเผ่าช่างบ่ฮาย
 (กลอนลำทางยาวเรื่องฮีสุมักลา)

1.4 การใช้คำซ้อน

เป็นการใช้คำที่มีความหมายคล้ายกันหรือมีความหมายไปในทำนองเดียวกัน
 มาซ้อนกัน เพื่อให้เกิดการจินตนาการที่ชัดเจนยิ่งขึ้นและเพื่อให้เกิดความไพเราะ จากการศึกษา
 วรรณกรรมของครุบุญนาค พินิจพล มีวรรณกรรมที่ใช้คำซ้อน ซึ่งปรากฏดังนี้

.....
 มีตั้งแต่คนบาปไปอยู่นำกัน
 เหล็กท่อนกูเป็นทอกแทงได้แทงเอา
 เหล็กผีโพงผีห้าลูกเป็นกองไฟ
 เล่นเมียบเขากะหากแสนทรมาณ

.....
 ผู้ฆ่าสัตว์จะสำคัญเขาตีเขาตอก
 ผู้ที่ลักของเขาแบกเหล็กท่วมป่า
 ไหม่มุคคจัญไรฮ้อยอยู่ก้ำก ๆ
 เล่นผิวเขากะคลานกองกันกองตาค.....

(กลอนลำยาวเรื่องคนทุศีลรับบาป)

.....
 ตั้งแต่ที่พี่เป็นหนุ่มพิมพ์เป็นสาว
 พี่ยังวาจาว่าลีเอาพิมพ์ไปเป็นมิ่ง
 หวานการมจนพิมพ์ล้มหวานการมจนพิมพ์จ้อย

.....
 พี่ยังไปหาพิมพ์สู่วันแลงเช้า
 พี่นี้ฮักพิมพ์จริงหาแนวขาบได้แผ่นดินฟ้ากะบ่ปาน
 บาดท่าเอากันมาจนว่าได้ลูกน้อยผันผ่นเลยถิ่ม
 บ่หวังพิมพ์

(ลำทางยาวเรื่องสิทธิธิดะออกบวช)

.....

ธรรมอันใดพาห่มพาเสียให้เว้นห่าง
ไปประพาศติลวงล้าสืเป็นเหตุให้พาเสีย
ไปหมัดเวนหมัดมือสามคืนกะบ่ตัว

.....

ยกอบายมุขขึ้นกล่าวอ้างให้คนเว้นอย่ากระทำ
ผู้บางคนหนีเมียไปเที่ยวคูการเล่น
เห็นผู้สาวนักเดินเอาเงินให้บ่แพง

(อบายมุขกลอนสาม ถ้ายาว)

.....

1.5 การใช้คำบอกลักษณะ

.....

เพื่อขยายความให้ผู้ฟังเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะเด่น
อีกอย่างหนึ่งภาษาถิ่นอีสาน จากการศึกษาวรรณกรรมของครูบุญนาค พินิจพล มีวรรณกรรม
ที่ใช้คำบอกลักษณะ ปรากฏดังนี้

.....

.....

จำองนามูลเค้าหลายปีบได้ไถ่
ชวานานั่งม้อต้องอเข้าเป็นขงมง
อันของชาวเลยเป็นแหลอันของแปเลยเป็นใหญ่

.....

ผลิตผลบาดห่าได้แทนหนีแม่บ่พอ
โศตกลงเสียนาแม่บ่มีทางแก้
พระเจ้าอยู่หัวเพิ่นจึงได้ให้เฮแก่ทุกป่องทาง

(ถ้ายาวกระตุ้นให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์)

.....

.....

โรคที่ควรเจ็ดหลาบใบไม้ดับโต
ไผเป็นแล้วพอปานกับควายยืนบักตู้หูตัน
อย่ากินก้อยปลาจอกหรือปลาชวานา
ส่วนว่าปลาเดก โน้งค้มก่อนถอนไฟ

.....

เฮ็ดให้ท้องโอิโจนเป็นอิ่งสิ่ง
ส่วนวิธีป้องกันแพทย์หมอเพิ่นบอก
ให้เว้นจากสุราเกล้มกับหอยโจ่ง
เฮ็ดให้สุกให้ใสอาหารทุกอย่าง

.....

ห้องของเฮาสิบไปอ่าล่างห้องฟางห้องฟอง.....

(ถ้าทางสั้นต่อต้านโรคต่าง ๆ)

.....

.....

พัฒนาเข้าท่าตามไฮ่ตามนา
ไต่เงินหลายบ่ค่อยฝากธนาคาร
ไปทางไต่ทะเลเป็นตาเบ็งเพราะเฮามีเงิน

.....

เฮ็ดตามหลักวิชาเทคโนโลยีเข้าช้อย
เฮ็ดให้หน้าเฮาบานเบ็งแข็งเบ็งแข็ง
พัฒนาให้เกินบ่หลุดบ่หล้า.....

(ถ้าทางสั้นกลอนพัฒนา)

.....

1.6 การใช้คำเลียนเสียง

หมายถึง การเลือกใช้คำที่มีเสียงใกล้เคียงกันหรือเลียนเสียงที่เกิดขึ้นจริงตามธรรมชาติ การใช้คำเลียนเสียงในวรรณกรรมของกรกฎานาค พินิจพล นอกจากจะทำให้เกิดภาพที่ชัดเจนแล้ว ยังช่วยให้กลอนลำมีความไพเราะมากยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งปรากฏในวรรณกรรม ดังนี้

.....
สารพัดรอบค้ำนมีคเสียบอยู่คหอย	เลือกเป็นฝอยไพลรินอยู่ทั่วโตแดงกล้า
ได้มีคนมาฆ่าสามนาทีก่อนใฝ่	ก้อนบักใหญ่ต่อต้องพอบานหม่องในเรื่องดัง
บางเทอดังแล้วตั้งควายเถิกใหญ่นั้นมาชน	อีกกบนเขาแดงหมู้งวมมาชนท้าย.....
	(เผคพวกฆ่าควาย ฆ่าจัว ทำนองແທ່ ດ້າຍາວ)

.....
จักแม่นครางหรือให้นอนครางจนก้องป่า	เลือกท่วมหัวท่วมหน้าตายแล้วผันเล่าคืน
ฟังเสียงให้วัน ๆ เลือดกะหลังไพลริน	คนของเขาผู้เดินคินสิบไปเห็นพ้อ
เว้นแต่อรหันต์เจ้าจักขุญาณผู้แจ้งส่อง	จั่งสิเห็นและฐู่เสียงฮ้องพวกหมูผี.....
	(เผคพวกฆ่าคนตายทำนองແທ່ ດ້າຍາວ)

.....
ส่วนว่าหูกะคือนั้นบมีวันเสียงสิส่ง	เผคอยู่พงษ์ส่วนหน้าเป็นควายดูไค่ นั่งขง
เหลียวเบ็งเหลียวมั่ง ๆ หำนั้นท่อกลองเพล	อันว่ากรรมหรือเวรไค่จ้องนำคี่ค้อน
เจ้าของบายเอาค้อนคี่ทำอยู่ป้ง ๆ	คี่ท่ไค่ผันแห่งฮ้องกรรมนำข้องจ้องให้ทำ.....
	(เผคพวกเป็นหมอดอน ทำนองແທ່ ຫຼື ດ້າຍາວ)

1.7 การเล่นคำ

จากการศึกษากลอนลำของกรกฎานาค พินิจพล มีการเล่นคำทั้งการสัมผัสด้วยเสียงและการเล่นคำด้วยความหมาย เช่น

1.7.1 เล่นสัมผัสด้วยเสียง มีทั้งสัมผัสสระ สัมผัสอักษร ดังที่ปรากฏในวรรณกรรม ดังนี้

.....
มือหนึ่งนั้นออกไปทุ่งคอนหวิง	ออกไปตามลำพังผู้ควบไปด้วย
ดาววันสวหาสอนตามสันคอนบ่อนน้ำล่อง	ไค่ปลาหอยและกุ้งพอแล้วลิต้าวมา

ความอิจฉาชั่วช้าเกิดขึ้นก่อนในใจ
ว่าแล้วเอาหวังสอนหาเอาได้ปลิงค้ำว

ภูติเอาปลิงจั่งสิคืนเมียบ้าน
ยัดใส่ข่องหาได้ตั้งสี่โต.....

(ถ้ายาวเรื่องย่ำกินปลิง)

.....
พระโมคคัลลาเห็นได้เห็นเหตุฮ้ายบาปก้าวกำยบมีเมธา
ให้รักษาเอาไว้ของคืบมีเก่า
ขอให้เส็ดถูกต้องอย่าสิดต่อยคืบกัน

.....
เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าศีลห้าให้อยู่ครอง
กรรมของ โฝของมันอย่าสิดิวให้มันเข้ม
(พระโมคคัลลาเทศน์สอนพระยายมทำนองแห่)

.....
มาสิพรรณนาเรื่องชุษะ โภกั๊กเผ่าแก่
หกเจ็ดวันบมีพ้อสรงศรีล้างสวย
ได้เมียงามบสมเผ่าเพราะเมียบเลานั้นยังอ่อน

.....
ยามเมื่อเดินกะยักเขี้ยมย่ำกะยักยัน
เหม็นพอบ่านควายบักเผ่าลงน้ำเกือกขี้ต้ม
อายุเลาผันเผ่าช่อนชราถ้ำเผ่าบสม.....
(ถ้ายาวกลอนชุกได้อะमितตะตา)

1.7.2 การเล่นความหมาย คือการใช้คำที่ออกเสียงเหมือนกันมาเล่น

ความหมายที่ต่างกัน เช่น แนวได้กะได้ ถามข่าวนาและข่าว ฯลฯ ดังที่ปรากฏในวรรณกรรม
ดังนี้

.....
ได้เงินหลายอ้อซ่าต้นทุนต่ำกำไรดี
มีกำไรบาดขายข้าวลินค้ำแฮต้นทุนต่ำ
เพราะรถโถบปุ่นน้ำมันบเอาหนี
ปู้เคมืออย่าไปเตี้ยยาศ์ตรูอย่าไปเกี้ยว

.....
เป็นเศรษฐีขาวนาเพราะว่าเอาควายใช้
สร้อยทองคำกะได้คั้งของใช้กะมั่งมูล
ใช้อินทรีย์เป็นปู้เพราะว่าควายเฮาเลี้ยง
บมีทางคดเลี้ยงคั้นเฮาเลี้ยงสิช้อยเฮง.....
(ถ้ายาว)

.....
เห็นทองแดงว่าแม่นน้ำคักใส่บมีลอย
จนว่าดับหรือใส่บมีเลยเป็นบางเทื่อ
จนพ้องไข่อึ้งปู้ทองแดงลวงทวารหนัก

.....
จนคอหอยเพ่งขาดลงยังกินได้
ทุกซ์เอาเหลือเพราะปากทองแดงฮ้อนเข้าสู่พุง
บู้จักทางเขาเรื่องกินทองแดงกล้า.....
(แปรคนรอกผู้กินเหล้ายาเสพติด จังหวะถ้ายาว)

.....
เพราะว่าคนเขานั้นทำลายได้ทุกอย่าง
อย่าตีโลกตีดินให้เอาแบบพอเพียง
รักษาองค์ดวงกว้างขวางพานให้ได้อยู่

.....
ฆ่าหมู่วัวควัวสิ่งข้างเสื่อเจี้ยวกะแมนคน
รักษาเมืองไทยแลนด์ให้อยู่แดนหายฮ้อน
กันคิดคู่ดีถ้วนรักษาไว้ช้อยกัน.....

(คำสอนกลอนอีสาน “ แผ่นดินสูบนันทะยัณห์ ” (ลำยาว โดง โดย หรือเว้า))

1.8 การใช้คำภาษาอื่นปะปนกับภาษาถิ่นอีสาน

เป็นการนำเอาคำภาษาอื่นมาใช้ในการแต่งกลอนคำ เพื่อให้ได้ใจความที่
เหมาะสม ไพเราะ จากการศึกษาวรรณกรรมของครูบุญนาค พิณิจพล พบว่า มีภาษาต่าง ๆ
ได้แก่ ภาษาอังกฤษ บาลี - สันสกฤต ฯลฯ

1.8.1 ภาษาอังกฤษ เป็นการใช้คำภาษาอังกฤษสอดแทรกเข้าไปในกลอน
โดยใช้คำภาษาอังกฤษที่คนส่วนใหญ่เข้าใจ หรือ สามารถเดาความหมายได้ โดยส่วนมากมักจะ
เป็นคำทับศัพท์ เช่น ไทยแลนด์ ไชว์ บาร์ จากการศึกษาวรรณกรรมของครูบุญนาค พิณิจพล
พบว่า มีภาษาภาษาอังกฤษ สอดแทรกด้วย ปราภฏ ดังนี้

.....
พวกหมู่วัวหมู่วัวหลานเป็นงานทุกอย่าง
บริษัท ไทยทำตั้งขายออกนอก
ขายจนเกลี้ยงจนแป้นรถลาผ้าผ่อน

.....
การเกษตรต่าง ๆ อุตสาหกรรม
พอแต่เขาอ่านออกเมดิอินไทยแลนด์
ส่งไปขายทุกบ่อนยุโรปเอเซีย.....
(ลำทางสั้นกลอนพัฒนา)

.....
กันได้เป็นใหญ่แล้วผันกินป่าพนาคอน
พากันไปพม่าเอาดินเข็ดรีฮอร์ท
ใช้อำนาจมั่ว ๆ ผิดระเบียบกฎหมาย

.....
กินสิงขรวันนาโลดบั้งเหลือค้ำ
เอาดินหลวงบ่อนห้ามไปใช้แมนส่วนตัว
เป็นเจ้านายโกงกินหมู่ประชาราษฎร์.....
(กลอนลำยาวสอนคนให้เป็นคน)

.....
พ่อแม่เอี้ยคำโบราณพื้นว่า ได้แต่อย่าลืมหมา
ได้ทองคำมาคล้องอย่าลืมคุณขี้ตะกั่ว
ได้ขี้รดแท้กขี้วิ่งเล่นตามถนน

.....
ได้กินปลาอย่าลืมคุณแจ่วบองเคยจ้ำ
กัน ได้กินลาบจ้าวเจ้าอย่าลืมข้าวคั่วพื้แมนใส่ปี
อย่าลืมฝูงคนผู้เที่ยวเดิน ไปตามกัน.....
(กลอนลำยาว เรื่องดีของไทย)

1.8.2 ภาษาบาลี - สันสกฤต เนื่องจากวรรณกรรมของครุบุญนาค พินิจพล ส่วนหนึ่งเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวกับด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นวรรณกรรมทางคดีธรรม โดยมีเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น พุทธภาษิต คาทาต่าง ๆ เป็นต้น เป็นการนำเอาภาษาบาลี - สันสกฤต มาแทรกในวรรณกรรม ปรากฏดังนี้

.....
 บวชเป็นสงฆ์แล้วอย่าได้ โลกใหญ่ให้เขาสา อ้น โม โห โท โสอย่าสิเอามาใช้
 มีอันใดอย่าแพงไว้ หลือเงินให้ทานต่อ อ้นพระสงฆ์จะเจ้ามีไว้เพื่อรับทาน
 นับได้รับแล้วให้ทานต่อจ้งมีบุญ จ้งมีทุนมีรอนบ่แม่นดูเนาไว้
 อนุตตะรัง ปุญญักเขตต์ โลกัสสะ คงจำได้บาสีเพิ่นซี่แจ่ง คันเป็นนากะเป็นนាប់แล้งทางทวม
 กะปมี.....
 (เผดพวคนักบวชบ่ปฏิบัติ แผล่ ลำยาว)

.....
 ต้องอาศัยพลังเจ้าศรัทธาเฮาบ่ถ่มปล่อย อย่าสิกาแต่เว้าพระกินเหล่าไก่โต
 ผู้จ้งซันให้ตัดออกไปสา อย่าเอามาเป็นบพผู้คด โกงเฮาควรวีน
 อย่าสิเห็นภิกษุฮ้ายผู้เมามายเล่นสาวเก่ง ผู้บ่คิดส่วนน้อยผู้ดีนั้นมีส่วนหลาย.....
 (กลอนเชิดชูพระสงฆ์ ทำนองลำยาว)

.....
 พวกผีเผดผู้ทำชั่วซ้ำได้กักรบวันทา ขอมมาพระองค์ผู้ทรงฤทธิ์สิกล่าวจาให้มันแจ่ง
 กราวที่เป็นคนนั้นได้ทำกรรมเล่นเมียหมู ผัวบ่อยู่ผ่นลักเล่นกลางเวีนนั้นผ่นแห่งดี
 ผัวเขาหนีไปคราวน้อยหลอยชาเถาอยู่ในบ่อน เลยเล่าเกิดเหตุฮ้อนอยู่ภายใต้มนุชย์คน
 (เปรดผู้ชายผิดเมียเขา จังหะแผล่ลำยาว)

1.8.2 ภาษาอื่น ไม่ค่อยพบ เช่น ภาษาเขมร จีน

1.9 การใช้คำความหมายเฉพาะ

ในภาษาถิ่นอีสานเป็นจำนวนมาก ซึ่งจากการศึกษาพบว่าครุบุญนาค พินิจพล จะเลือกใช้คำที่ผู้ฟังทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่ายหรือบางคำจะมีภาษาไทยกลางมาขยาย เป็นการทำให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งปรากฏในวรรณกรรม ดังนี้

.....
 บ่คือแต่ก่อนนั้นพ่อและแม่ของเขา
 บ่มีหาญมาเล่นกลางเวีนคุยผู้บ่าว
 บ่มีอาษาแหล่วนแนวหญิงชายสมัยใหม่

.....
 สิไปโสมมาโสกะพ่องย่าเกรงย่าน
 พวกผู้สาวผู้มือช่างหาเล่นคิ้วผู้ชาย
 เห็นผู้ชายแม่บ่ได้กะแฮมด้านอยากกล่าวจา....
 (ถ้าทางยาวกลอนเดือนสาว)

.....
 ฟิงเคือสาวลำน้อยขึ้นใหม่พอสลอน
 เกิดเป็นสาวอย่ามีใจหมองไหม้นำชายจนเสียท่า ให้รักษาไว้เถิดกลัวอย่าไปบ้าในเรื่องกาม
 คันรักษาบ่ได้สิเป็นแพคทั้งคิบ

.....
 จงฟิงกลอนคนเขียนผู้ประพันธ์สอนไว้
 สิเป็นคนมีครรรภ์พอบมีมาเลี้ยง.....
 (ถ้าทางยาวกลอนเดือนสาว)

.....
 พ่อแม่เอ๋ยครองสิบสิว่านี่เป็นครองเก่าปฐมมา ก็หากเป็นครองคุณคู่สิบสองครองเก่า
 จันสิขอจนว่าเป็นคำกลอนจ้อนเข้าไต้ เพื่อรักษาอิศเกล้าครองเก่าบ่สูญ
 เพราะว่ครองสิบสิว่านี่ล้วนตั้งแต่ของดี เป็นคติเตือนใจสั่งสอนให้เขาผู้.....
 (ถ้ายาวกลอนครองสิบสิ)

2. การใช้สัญลักษณ์

สัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของอีกสิ่งหนึ่งและสิ่งที่
 กำหนดขึ้นเป็นสัญลักษณ์นั้น อาจมีคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกันหรือเกี่ยวข้องกันกับสิ่งที่ใช้แทน
 นั้น เช่น แสงสว่าง เป็นสัญลักษณ์ของปัญญา หรือเพชรเป็นสัญลักษณ์ของความแข็งแกร่ง
 เป็นต้น (นงลักษณ์ ขุนทวี, 2529, หน้า 80)

การใช้สัญลักษณ์ช่วยให้เกิดความเข้าใจได้กว้างขวางลึกซึ้งโดยไม่ต้องอธิบาย
 มาก ช่วยปรับเรื่องราวที่แสดงถึงความหยาบกระด้างให้เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน อีกทั้งยังเป็น
 ทางออกของผู้แต่งวรรณกรรมเมื่อต้องการจะหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวอย่างตรงไปตรงมา เช่น
 เปรียบดอกไม้เหมือนผู้หญิง ผู้ชายเป็นแมงกู่ เป็นต้น ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมของครูบุญนาค
 พิณิจพล ดังนี้

.....
 ลีชอบอกอีกคร้งอยากไปอยู่ต้องมียาน
 มีกงบุญเดื่อลุงป้านั้นคือยานให้เฮาขี่
 บ่ต้องเพิ่มน้ำมันเครื่องเบนซิน
 ไปขอออกไปม่มีห้ามผู้เขียนกลอนลืขอส่ง

.....
 ต้องมีทานรักษาศีลเพื่อลืไปเมืองฟ้า
 ยานที่ลืบ่มีทางลืข่มน้ำมันนั้นกระบ่เติม
 เป็นยานกินกงบุญบ่แม่นกินยานน้ำ
 โสตกลงว่าอยากไปให้ได้อ่าลืมให้แม่นป้อนทาน
 (ลำยาวกลอนสวรรคค์ชั้นที่ 3)

.....
 สันครเจ้าได้เว้าต่อมัทรินาง

ให้ใจใสสาเดื่อ้องจงหมายปองข้ามน้ำแก่ง
 เสื่อของเสาดูต้องวังข้ามแก่งทะเลหลวง
 ลมมาพานเป็นคลื่นเสาดูต้องฝืนด้ามไม้ถ่อ
 พี่ลืพาน้องย้ายข้ามแก่งคือค้นหา
 เสื่อกระสวยลืพาข้ามวังเวินค้นหาใหญ่

.....
 น้องจงวางมันเสื่อจี้ถ่อเหนียวอย่าเอาไว้

ลมพัดแสงกะอย่าหล่มลมต้องกะอย่าตั้ง
 ค้นหาของลมแสงกะบ่กลัวเกรงย่าน
 ขอแต่น้องอย่าได้ล่าน้ำพี่ลืพา
 ภักศดาเป็นคณพาส่วนเมียบเอาใจช่วย
 เวสสันตราแก่นไต้เลยทานม้าให้แก่พรหมณ์....

(พระเวสสันดร : มหาชาติคำกลอนอีसान)

3. การใช้โวหาร

เป็นศิลปะในการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง เป็นวิธีการพูดหรือเขียนที่มีการพูดหรือเขียนอย่างหนึ่งแต่ความหมายเป็นอีกอย่างอื่นบ้าง ให้มีความหมายกำกวม หนักเบา คลุมเครือ หรือเข้มขึ้นต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขยายความให้ชัดเจนขึ้นหรือถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความฝัน หรือความรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งมากขึ้นหรือน้อยลงตามภูมิปัญญาของผู้อ่านหรือผู้ฟัง (วิชา กงกะนันท์, 2523, หน้า 27)

ดังนั้น การใช้โวหารซึ่งเป็นการใช้ภาษาเพื่อเปรียบเทียบขยายสิ่งต่าง ๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม อย่างน้อยที่สุดสองอย่างเพื่อช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเข้าใจสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งจากการศึกษาวรรณกรรมของครูบุญนาค พิณิจพล พบว่ามีการใช้โวหารลักษณะต่าง ๆ 8 ประเภท ได้แก่

- 3.1 โวหารอุปมา
- 3.2 โวหารอุปลักษณ์
- 3.3 โวหารอุทาหรณ์
- 3.4 โวหารเลียนแบบ

3.5 ไวยาหารกล่าวเกินจริง

3.6 ไวยาหารอวัตตพากษ์

3.7 ไวยาหารกล่าวประชด

3.8 ไวยาหารถามชวนคิด

3.1 ไวยาหารอุปมา

เป็นการเปรียบเทียบลักษณะภายนอกหรือการเปรียบเทียบโดยตรง เป็นการเปรียบเทียบที่ค่อนข้างจะเข้าใจง่าย ตรงไปตรงมา เพราะมีถ้อยคำเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจน ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมของครู บุญนาค พินิจพล ดังนี้

.....
เพราะสุราที่นี้ล้วนตั้งแต่เหล็กแดง
ฟังยินเสียงเส้ซ้องเสียงคังปานฟ้าลั่น
กรรมบมีบ่อนสิ้นกินตั้งแต่ทองแดง

.....
จนเป็นแสงบาดยามกินบาดท่ารินจนฟังห้อง
ตักขยกันว่าแม่นเหล่าถึงฮ้อนกะเล่ากิน
จนเป็นแสงเพฟ้งปากเปื้อยเพหมิดเกลี้ยง.....
(เผดพวกกินสุราฮากเถิดคทำนองแหลหรือถ้ำยาว)

.....
เปรตพวกหนึ่งนั้นเป็นเปรตใหญ่หมากาพ
จนว่าโลกันต์ค้องเสียงคังปานฟ้าผ่า
เกิดไฟลุกทั่วเท่าไหม้บักหันคอฟ้ง

.....
มีแต่คานหนักโคยทั้งฟ่องโอยหรือฮ้อง
เกิดไฟมาลุกกุ่มกุ่มกันอยู่บ่เขา
บักถึงถึงไฟเผาว่าแม่นเปลวกล้า.....
(เปรตผู้ชายผิดเมียเขา จังหวะแหล่ถ้ำยาว)

.....
อันคำสอนว่านี้เป็นเพียงชื่อหรือนาม
เช่นว่าเฮาทานไว้ผลดีก็จะยังตอบ
อันศีลว่านี่ก็จะยังเด่นเหมือนเดิม
พอปานกันกับแก้วมณีแววป่สิ้นชื่อ

.....
ไฟทำตามยังมีผลส่วนดียังมีได้
เฮาทำชอบอยู่เรื่อยกับฮ้ายกะบมี
บได้เต็มแสงสีส่วนดีกะมีแล้ว
ไฟรักษาตู้มือศีลแก้วกะอยู่น่า.....
(กลอนถ้ำยาวศาสนาบท่อนส่วย)

3.2 โวหารอุปลักษณ์

เป็นการเปรียบเทียบของสองสิ่ง โดยนัยด้วยการนำลักษณะเด่นของสิ่งนั้น หรือชื่อนั้นนำมากล่าว ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมของครูบุญนาค พินิจพล ดังนี้

.....
สาวนางครวญคนโก่ได้เดินโฆหาบคุเปล่า	ฝูงหมู่เขาลัดค้อนมาล้อมดำพระนาง
มิ่งนั้นเป็นแม่จางเอาผิวแก่กลายแกง	มิ่งมีแสงตอนได้บาดท่าผัวคิงน้ำ
ผัวมิ่งควาปานแส้หมื่นนุกุปานควายเนา	มิ่งช่างเอาส่วนห้องอิศิผ้าช่างบอขาย
ผู้ลางคนเล่าฮ้ายเอาค้อนใส่กลางหัว	ผัวบางคนตื่นเต็บบางจนเขลัม.....
	(ถ้าชาวกลอนชูชกได้นางอะमितตะตา)

3.3 โวหารอุทาหรณ์

เป็นการเปรียบเทียบเรื่องราว เหตุการณ์หรือความคิดสองอย่างที่มีความหมายต่างกันว่าคล้ายกัน โดยการยกข้อความที่ง่ายต่อการเข้าใจมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่ต้องการอธิบาย บางครั้งอาจต้องอ้างสุภาษิตหรือคำพังเพย (พิทยา ถิมมณี, 2534, หน้า 52) ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมของครูบุญนาค พินิจพล ดังนี้

.....
สองผัวเมียก่อเรื่องบางเทือกะตบตี	ปมมีคิน่ากันส่วนบุญบมีเดื่อง
ขามเมื่อเห็นเหลืองผ้าพระเดินมาบ่ก้มกราบ	จิตใจบาปบ่เกี่ยวข้องบ่เคยพ้อในเรื่องทาน
คือจ้งคนตั้งบ้านไถ่วัดบมีศีล	บ่มีกินมีทานเรื่องวัดวาบ่เคยพ้อ
เฮือนบ่พอสองเส้นกับอรามบ่อนพระอยู่	มีแต่คูห้งบู้เห็นแล้วกะบ่เห็น
มีแต่หลีกแต่เว้นบ่ข้องเกี่ยวคำสอน	บ่สะออนนำเลยศาสนาพินสอนไว้.....
	(กลอนลำขามเสียวสวาสค์)

3.4 โวหารเลียนแบบ

คือ การใช้โวหารที่อ้างถึงข้อความ บุคคล เหตุการณ์หรือสถานที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายและคุ้นเคยคืออยู่แล้วมาเปรียบเทียบกับเรื่องที่ต้องการกล่าวถึง ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมกลอนลำของครู บุญนาค พินิจพล ดังนี้

.....
 พ่อแม่เฒ่าว่าศิขรหนุ่มเจ้าไปเที่ยวกลางทะเล
 แลวงเวียงจันทน์พันพร้าวขวยจันายน้อง ไปเที่ยว
 พวกหนุ่มนี้อยู่ใกล้เคยไปเที่ยวเห็นมา
 เชื่อว่ามีลอบข่มเอารถยนต์ออกจากท่า
 เหลียวเบิ่งแตกจัน ๆ รถแล่นขึ้นบนเรือ
 ทะเลฟองเป็นคลื่นฝูงเขาได้ขึ้นเบิ่ง

.....
 แม่น้ำชีน้ำมูลแม่ของกะไปแล้ว
 ทางภูเขิวค่านซ้ายไปเห็นแล้วพวกหนุ่มเซอ
 อยากไปลงนาวาไปจีเชื้อเพอรี
 มีรถใหญ่รถน้อยเชื้อคอยท่าแม่แก่ขน
 ลงบนเรือสะพานขาวบ่อนเชื้อชอชอง
 ยืนอยู่เหิงเบิ่งคลื่นบ่อนเชื้อย้ายจากท่าเพียง.....
 (ลำทางยาวเที่ยวเกาะช้างทางทะเล)

3.5 โวหารกล่าวเกินจริง

เป็นคำกล่าวที่เกินความจริง เพื่อเน้นความรู้สึกและจินตนาการของผู้อ่าน
 ผู้ฟัง ทำให้เกิดความรู้สึกและอารมณ์สะเทือนใจอย่างลึกซึ้ง ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมของครู
 บุญนาค พินิจพล ดังนี้

.....
 ยังมีแขวงเมืองหลวงคูอา
 มีพระยาขอมหลวงคุ้มไพร่
 พระเทวีกะผู้งามนามคล่อง
 ได้ลูกมาสืบสืบขบเข้า
 ผิวขาวเหลืองผิวงามอาคทลาด
 ในธานีนั้นบมีไผ่ท้อ

.....
 เมืองสามารถชื่อชะชีตา
 พระยาใหญ่ปกครองโดยดี
 งามอ่องต้องเมียพระราช
 ชื่อของเจ้านาง ใจเมือง
 สูงสามารถพอดิบพอดี
 พระยาพ่อแพ่งลันแพ่งเหลือ.....
 (กลอนลำเชิงผาแดงนางไอ่ ตอนหนึ่ง)

.....
 ฉันทิได้กล่าวข้อนปางก่อนนิทานธรรม
 นามกรของหล่นมโนราห์ฟ้ากระเดื่อง
 มือหนึ่งนั้น ได้ยื่นฟ้าสะท้านกำฝ้ายทางเหนือ

.....
 คราวเมื่อตีทนพระได้มิ่งเมียมาซ้อน
 พวกผู้สาวทั้งเมืองหาผู้สู้บได้นางฟ้ากระบ่ปาน
 พวกข้าศึกมันมาสิรบราเมืองกว้าง.....
 (กลอนลำยาวเรื่องตีทนมโนราห์)

3.6 โวหารอวัตพากษ์

คือ การใช้โวหารเพื่อให้ผลการสัมผัสคิดแปลกไปจากธรรมดา เช่น
รสสัมผัสด้วยลิ้น กลิ่นสัมผัสด้วยจมูก แต่โวหารอวัตพากษ์ ใช้ประสาทที่คิดทาง ดังที่ปรากฏ
ในวรรณกรรมของ ครูบุญนาค พินิจพล ดังนี้

.....
ชาติขอมือน้อมวันทาไหว้พ่อปู่	ขอมือชูขึ้นเกล้าทะเลยเว้ากล่าวขาน
มีแต่หวานปี่สัสมวาจาปิยวาท	เป็นวาจาอ่อนช้อยบ่แข็งกร้าวต่อปู่ตน
คุณปู่หลายมากลิ้นแผ่นดินใหญ่บ่มีชา	พสุธาว่างหนาเปรียบบูนบ่มีได้.....

(ชาติ : มหาชาติคำกลอน)

3.7 โวหารกล่าวประชด

คือ วิธีการใช้โวหารกล่าวเปรียบเทียบกับประชดประชัน โดยต้องการให้เข้าใจ
ถึงสิ่งที่ตรงกันข้ามกับคำกล่าวนั้น ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมของครูบุญนาค พินิจพล ดังนี้

.....
บวชเข้าแล้วมีชื่อว่าเป็นพระ	ทั้งมีนามเป็นเถระกะจั่งมีผ้าเหลืองดุ่ม
คันแม่่นเป็น โขมนั้นถือผ้าเหลืองมันเป็นบาป	ถือผ้าเหลืองห่มผ้าจีวรดุ่มแต่พระเถระ
นอกจากนั้นผู้ได้บวชเอง	แม่่นสิเถพยังห่มผ้าเหลืองกะคำแล้ว
เป็นพระสงฆ์บ่มีได้พอปานต่อผ้าเหลืองห่อ	พอปานห่มผ้าเดินได้ปากเป็น ท่านเอ๊ย

(ผลญาณวดการศึกษา ทำนองผญา)

.....
เป็นหมอมวยปลั่งซ้อมสังสิเก้งบาดยามชก	เป็นหมอมวยปลั่งนวมส่วนผลต้องมีแพ้
เป็นหมอมวยปลั่งซ้อมสิเสียวทีบาดเข้าคู่	พอปานควายบักตู้เอาแองบาดท่าชน ท่านเอ๊ย

[พุทธ – ธรรมสอนโลก หมวดความขี้คร้านบ่ดี (เว้า – ผญาดำ)]

3.8 โวหารถามชวนคิด

คือ การใช้โวหารที่เป็นคำถามเพื่อเรียกร้องความสนใจหรือได้ยั้งคิด
อาจเป็นคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมของครูบุญนาค พินิจพล ดังนี้

.....

 พี่ยังวางเวว่าตีเอาพิมพ์ไปเป็นมิ่ง พี่นี้ฮักพิมพ์จริงหาแนวหาบได้แผ่นดินฟ้ากะบ่ปาน
 หวานการมจนพิมพ์ลั้มหวานการมจนพิมพ์จ้อย บาดหาเอากันมาจนว่า ได้ลูกน้อยผันเลขถึม
 บ่ห้วงพิมพ์

.....

 คั้นแม่่นพระพี่เจ้าลีไปบวชพรรษา สังกบ่จาคำงามให้แก่พิมพ์พอฮู้
 คั้นพี่จาพิมพ์ลีหาจิ๋วให้บริวารทั้งปดอย่าง ยอมมือบใส่เกล้าพอให้ได้แม่่นส่วนบุญ
 (ถ้าทางยาวเรื่องสิทธิ์คดะออกบวช)

.....

 ใผผู้ชายเพิ่นกล่าวว่าเป็นบาปใหญ่่มหันตา พอปานหมาบาคยามตายส่วนอาลัยนั้นมิ้น้อย
 เป็นกำพรอยถูกเข้าม่ายมติดยาฮู้จักแ่ ส่วนผู้กินกะบ่พ้อความสุขนั้นแ่จ้งได้
 (ถ้ายาวกลอนต่อด้านยาม้ากลอน 3)

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมอีสานจากวรรณกรรมของครูบุญนาค พินิจพล

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมอีสานที่ปรากฏในวรรณกรรมของครูบุญนาค พินิจพล จากวรรณกรรมประเภท ผญา โดง โดย นิทานพื้นบ้าน สรภัญญ์ กลอนลำ ลำแห่ กลอนคำไทยอีสาน ลำผญา และ กลอนสุตรขวัญ ทั้งหมด โดยได้แบ่งขอบเขตการวิเคราะห์ ออกเป็น 7 ด้าน คือ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสุขอนามัย ด้าน การดำเนินชีวิต ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียด ในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ภาพสะท้อนทางด้านประวัติศาสตร์

วรรณกรรมถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกอย่างถึง การเขียนหรือการแต่ง วรรณกรรมเหล่านี้นำมาจากเรื่องจริงที่เกิดขึ้นบางส่วนบางตอนซึ่งหลักฐานเหล่านี้ผู้บันทึก เรียบเรียงนั้นไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ แต่ได้ฟังได้รู้มาจากการบอกเล่าต่อ ๆ กันมาแล้วจวบจนที่ก เป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากนี้ยังมีการแทรกความคิด ความเชื่อของผู้แต่งไว้ในความจริง เหล่านั้นและจุดประสงค์ที่มุ่งจะให้เกิดผู้อ่านเกิดความสุขสนาน ดังนั้นการหาความจริงทาง ประวัติศาสตร์จากวรรณกรรมต่าง ๆ ต้องอาศัยวิจารณ์ญาณของผู้ศึกษาด้วย

ประเทศไทยของเรามีประวัติความเป็นมาอันยาวนานนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บรรพบุรุษของเราได้เสียสละชีวิตเลือดเนื้อเพื่อสร้างอาณาจักรและรักษาเอกราชของชาติ อีกทั้งทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมนานอารยประเทศ ดังนั้นเพื่อเป็นการบันทึกและเผยแพร่เกียรติประวัติของเหล่าวีรบุรุษ ตลอดจนบุคคลสำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบันของไทยไว้ ครอบคลุม พินิจพล จึงได้ใช้วรรณกรรมอีสานในรูปแบบต่าง ๆ ได้ถ่ายทอดเกียรติประวัติ ความกล้าหาญเหล่านั้นไว้ ดังจะแบ่งเนื้อหาที่เกี่ยวข้องออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.1 เนื้อหาที่สะท้อนภาพทางด้านประวัติศาสตร์ของชาติไทย

1.2 เนื้อหาที่สะท้อนภาพการสร้างวีรกรรมของพระมหากษัตริย์ในการกอบกู้

เอกราช

1.3 เนื้อหาที่สะท้อนภาพการสร้างวีรกรรมของชาวบ้านในการต่อสู้เพื่อปกป้อง

ประเทศ

1.4 เนื้อหาที่สะท้อนภาพทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับ

ต่างประเทศ

1.1 เนื้อหาที่สะท้อนภาพทางด้านประวัติศาสตร์ของชาติไทย

พ่อแม่เอ๊ย ขอให้ฟังเอาเรื่องประวัติไทยตั้งแต่เค้า ตั้งแต่เฮาพี่น้องได้มาตั้งถิ่นฐาน

เฮาได้ละถิ่นบ้านบ่อนเคยอยู่นานอน ข้ามสิงขรภูผานั้นควนลงทางใต้

พวกหมูไทยคราวนั้นรวมกันตั้งเป็นกลุ่ม ตั้งเป็นชุม โยค้ายพวกจีนฆ่าไล่ตี

เกิดสงครามอั้งยี่เกิดเป็นกลุ่มกองโจร พวกหมูไทยแสนทนอยู่ไปกระมีเฮื่อง

พระยาเมืองเพิ่นเลยเล่าเฮามาหนีไปที่อื่น ทหารหมื่นให้รักษาอยู่ท้ายพวกคนย้ายให้อยู่กลาง

ส่วนว่าพวกหมูช้างจ้าวต่างฝูงควาย ต้องให้มีคนคุมหมูทหารนำกัน

ฝูงหมูคนมีท้องอาศัยสารช้างใหญ่ อาศัยควายกระพ่องนี้ผู้มีท้องอย่างบ่ไว

ส่วนข้าวถูกระได้จัดแต่งให้พอเพียง ข้าวสีเหลืองสีทองข้าว ไส้มีมาพร้อม

ข้าวเม็ดคบนพันธุ้ก้อมปักลงดินกินได้ง่าย ข้าวเม็ดลายป็องแ้วอีเหลืองน้อยนั้นเม็ดงาม

นอกจากนั้นข้าวหยังแนไว้ทำพันธุ้ เช่นข้าวเหลืองคองบุเม็ดงามหาไว้

ข้าวเหลืองไทยพะนี่ก้องเหลืองทองไว้คนบ่อน เอาปนกันบ่ได้ข้าวเหนียวข้าวกำคำ

นอกจากนี้อีวเคนหลาใน กับทั้งคานหรือคัจอเขียนหรือคัง

ข้ามแดนพงษ์มาถึงหัวกระเอาแหล่งไปหว่าน ได้ปลามาแล้วกระต้มเต็มหม้อแล้วแบ่งกัน

กันแม่่นนอกจากนั้นมาถึงป่าดงหวาย มาถึงสามชาราอันแม่โจงริมน้ำ

ไล่จ้าวควายให้เดินข้ามทั้งพลาซาสารช้างใหญ่
 ข้ามสู่เขตค่ายบ้านถิ่นดินสยาม
 บ้านภูสิงห์คุดช่วงดงหลวงบ้าน โลกก่อ
 ไทยของเธอตั้งบ้านอยู่เขตถิ่นดินดี
 เป็นเมืองไทยที่ดีได้เป็นเมืองไทยที่ดีเด่น
 รักษาเอกราชไว้ได้ชาติอื่นบ่มีปาน
 เพราะว่าไทยมีแก้วมณีทองไว้ทำสอง
 หน่วยที่สองกระเลิศล้ำได้แก่พระไตรสาม
 เป็นคนไทยรักษาไว้สถาบันทั้ง ๓ อย่าง

พวกหมู่คนกระได้เดินข้ามน้ำป่าหลาย
 ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมภูผาแม่โขงทางนี้
 บ้านหนองตะ โลกแต่งตั้งต่อมาเ็นบ้าน โป่งจาน
 มรดกมวนมีเฮาสืบสานเอาไว้
 มีพระมหากษัตริย์บ่เว้นปกครองคุ้มพวกหมู่ไทย
 สุขสำราญเกินเมือง ไทยนั้นบ่มีกันแล้ว
 มณีทองจงจ้อไว้ราชาให้ผู้เด่นธรรม
 เป็นมณีอันงามได้ส่องโลกาได้
 ชาติศาสนาพระมหากษัตริย์อย่าสืงรักษา
 ไว้จ้งแม่น ไทย

(ถ้ายาวกลอนอีสานกลอนไทยอพยพจากเมืองจีน)

คำและความหมายของภาษาอีสาน

เขา	หมายถึง	เรา
เค้า	”	ตั้งเคิม
ละ	”	ทิง, จาก
บ่อน	”	ที่
ควนลง	”	มุงหน้าลง
ชุม	”	กลุ่ม, พวก
กระมีเฮื่อง	”	ก็มีเรื่อง
เพ็น	”	ท่าน
นำกัน	”	ต่อท้าย, อยู่ส่วนท้าย
กระพ่อง	”	บ้างก็
ย่างบ่ไว	”	เดินไม่เร็ว
กระได้	”	ก็ได้
ไฮ่	”	ไร่
ก้อม	”	สั้น
ลายป่องแฉ้ว	”	เป็นชื่อของพันธุ์ข้าว
หยังแน	”	อะไรบ้าง

เหลืองคองปู่	หมายถึง	ชื่อของพันธุ้ข้าว
หาไว้	”	เตรียมไว้
คนบ่อน	”	คนละที่
อ้าว เคน หลา ไน	”	อุปกรณ์ที่ใช้ในการแยกเมล็ดฝ้ายตลอดจนทำให้ฝ้ายนั้น ปั่นเป็นเส้น
คาน	”	ไม้คาน
คู	”	ถึงน้ำ
จ่อ	”	ภาษาใช้สำหรับเลี้ยงไหม ลักษณะคล้ายกระดิ่ง
คั้ง	”	กระดิ่ง
มาถึง	”	มาถึง
กระ	”	ก็
ทั้ง	”	พร้อมด้วย
บ่หลาย	”	ไม่มาก
เอ็น	”	เรียก
มวนมี	”	ที่มี
บ่วัน	”	ไม่ขาดหาย
ตุ้ม	”	คุ้มครอง ป้องกัน
บ่มีปาน	”	ไม่เท่า
จงจ้อ	”	จงจำ
สิล้าง	”	ลืม
จั้งแ่ม	”	จึงจะถือว่า

๑๓๑

เมืองไทยนี้เฮาได้เพิ่งอาศัย	รวมพลังเป็นไทยต่อมาถึงพี่
คิบัติเสียเป็เมืองเพระหลายเทื่อ	พระมหากษัตริย์พาพวกเขาออบกู่จั่งเป็นบ้านหมูไทย
เอกราชกระจั่งได้กลับต่างคืนมา	พระราชารู้ครองไทยให้เทิดทูลพระองค์เจ้า ท่านเอ๊ย
พวกต่อแดนหรือเผิงมีโตหนึ่งที่เป็นนาย	สิไปไสมาไสหาเม่นนายพาย้าย
คนของเฮากระคือ่นั้นสถาบันอันสูงส่ง	พระมหากษัตริย์สูบเจ้าอยู่เหนือเกล้าพวกหมูเฮา
ขอให้พวกหมูเจ้าอย่าประมาทในองค์	ขอให้ฮอหรือยกเทิดทูลไว้เหนือเกล้า

พระมหากษัตริย์เจ้าได้นำคุณต่อประเทศ พวกหมู่เฮาควกราบไว้พระองค์เจ้าเหนือสิ่งใด
ท่านเอ๋ย

(ศฤงคารพเนดินไทยทำนองฉญา)

คำและความหมายของภาษาอีสาน

เฮา	หมายถึง	เรา
ถึงพี	”	ถึงตอนนี้
เสียเป็	”	เสียหาย
เพ	”	ฟัง
กระจ้ง	”	ก็จึง
เผ็ง	”	ฝั่ง
สู้บ่	”	รู้หรือไม่
ยอ	”	ยก
ไปไสมาไส	”	ไปไหนมาไหน
พಾಯ	”	พาไป

1.2 เนื้อหาที่สะท้อนภาพการสร้างวีรกรรมของพระมหากษัตริย์ในการกอบกู้
เอกราช

จากวรรณกรรมศฤงคารพเนดินไทยอีสานของครูบุญนาค พินิจพล
ได้สะท้อนภาพทางค่านิยมประวัติศาสตร์ของชาติไทยว่า

แผ่นดินไทยผืนนี้อาศัยแห่งบารมี	องค์จักรีพระราชราชนครินทร์รักษาไว้
เลยเป็นไทยมาถึงท่าไทยเฮาได้อยู่ง่าย	เอกราชบ่ได้สูญสิ้นขาดเสีย
เพราะฉะนั้นให้จงรักองค์เหนือหัว	ทุกพระองค์มีคุณต่อแผ่นดินไทยผืนนี้ ท่านเอ๋ย
พระเจ้าตากสินฟื้นย้ายตั้งใหม่เมืองหลวง	ตั้งกรุงธนบุรีต่อมาถึงพี
พระองค์มีคุณเดินต่อผืนไทยทุกกระเบียด	กู้เอกราชกระแมนท่านคุณเจ้าพ่อตากสิน ท่านเอ๋ย
แต่ก่อนนี้สมเด็จพ่อนเรศวร	กู้ชาติไทยคืนมาแมนคุณหลายคืน
คันทบมีพระองค์เจ้าสิริบุญชัยเอกราช	ประเทศไทยสืบรุ่งสิริบุญสิ้นเผ่าไทย
เพราะฉะนั้นให้สู้แน่วคุณ โณ	สู้จักคุณพระราชราชนครินทร์เอาไว้ ท่านเอ๋ย

วงศ์จักรีองค์ด้วนมีคุณมากเหลือหลาย เหลือมาบรรยายเพราะว่าคุณเห็นเหลือเกิน
 พระองค์ทรงพระทัยเมิ่งเป่งเมืองให้เฮื่องสูง เมืองกรุงเทพเกิดุงพระองค์สร้างก่อแผน
 ประชาชนทุกแคว้นขงเขตชาวสยาม ได้เล็งงาม โสภีเพราะองค์ทรงคุ้ม ท่านเอ๋ย
 พระมหากษัตริย์เจ้ามีคุณอันอนนถ ทุกพระองค์บ่ถ่มประชาเชื่อหมู่ไทย
 วิทยาศาสตร์เฟิ่นกระได้ ร. 4 เป็นประเดิม สุริยุปราคาเสเกิดมีพระองค์ผู้
 พยากรเอาไว้เล็งคราวกระหากแม่น ต่างประเทศฮ้อยฮ้อยองพระพ่อไทย ท่านเอ๋ย
 พระปิยะเจ้ามหาราชวงศ์จักรี พระองค์ดีเกินเหนือคนหมื่นสถานคงได้
 สร้างรถไฟให้มีใช้โทรศัพท์ขึ้นก่อนหมู่ เห่งเลิกทาสให้พี่น้องผู้ขัดข้องได้เพิ่งพา
 การศึกษากระเลศหน้าตั้งกลุ่มให้มีครู ทั้งการเรียนการสอนแม่นพระองค์จัดตั้ง
 คุณเห็นหลายเหลือเกินขอประนมก้มกราบ มหาราชผู้นี้เฮาควรวไหว้อยู่สู่วัน ท่านเอ๋ย
 พระมหาธีรราชเจ้าองค์หนึ่งวงศ์จักรี ปราชญ์ที่ลึขงไทยบ่มีใผเท่า
 ไทยของเฮาเจริญขึ้นแม่นนา ๆ ประเทศอื่น เขากระมายก้อยองพระองค์เจ้าอยู่บ่เขา
 ความรู้พระบาทเจ้านั้นกระเก่งนำสมัย ปกครองไทยแบบคุณธรรมหมู่ประชาได้ฮ้อยอง ท่านเอ๋ย
 รัชกาลที่ 7 นั้นขึ้นครองราชย์ปกครองไทย พระองค์เอาศีลธรรมประกอบการครองคุ้ม
 สิทธิเสรีพระองค์ให้แก่ชาวไทยทุกหมู่เหล่า รัฐธรรมนูญเฟิ่นกระให้จ้งมีได้ต่อมา
 เป็นกษัตริย์ที่เลิศล้ำพระองค์หนึ่งเฮาควรวถื่อ เป็นกษัตริย์องค์ล้ำค้ำคุณควรเทิดทูลพระองค์เจ้า
 ท่านเอ๋ย

พระมหากษัตริย์เจ้าไทยเฮาปกครองราชย์ ทุกพระองค์เฟิ่นบ่ถ่มประชาเชื่อพวกหมู่ไทย
 รัชกาลที่ 8 เฟิ่นกระได้ทำประโยชน์เหลือหลาย ให้แก่ฝูงชาวไทยบ่เลือกพงพันธ์เชื้อ
 ทำดีเหลือตอนฮ้อยี่ชาวจีนเกิดอุบาทว์ พระองค์ยังหนุ่มน้อยเสด็จห้ามพวกหมู่มุจิ่น
 พวกหมู่มุจิ่นกระได้ก้มกราบวันทา ความสงบเลยมีมาตั้งแต่คราวปางนั้น
 เป็นที่อัศจรรย์แท้ไทยเฮาควรวถื่อ ก้มกราบ ไปรดจ้งทราบไว้บ้างกษัตริย์เจ้าผู้เฮ็ดดี ท่านเอ๋ย

(ผญาหมวดแผ่นดินไทยท่านองผญา)

คำและความหมายของภาษาอีสาน

มาถึงเท่า	หมายถึง	มาจนเท่า
มาถึงพี	”	มาถึงตอนนี้
กระแม่นท่าน	”	ก็คือท่าน
คันบ่มี	”	ถ้าไม่มี
ให้ฮ้อย	”	ให้รู้หน่อย

พระองค์ทรงแนะนำซึ่งพวกหมู่ประชากร
 การทำนาทำไร่สวนครวอย่าได้ปล่อย
 พระองค์ทรงคิดค้นให้ปลูกป่ามาแทน
 ให้ฝูงคนเขาได้รักษาไพรไว้ให้อยู่
 เพื่่นกระได้คิดค้นให้ปลูกป่ามาแซม
 พระองค์นำโครงสร้างมาแปลงปฏิรูป
 แบบพอมีพอเพียงพื้นแนะนำเอาไว้
 พวกไทยเขาสืบทุกซ้ากแค้นมีเงินใช้สืบจน

ให้ออนซอนนำจ้วควายไธ่มาตากล้า
 ให้ประหยัดบาดท่าได้ให้ออมไว้บาดห่าจน
 สิสุขแสนคันมีพงป่าคงให้คงไว้
 บ่อนโคดินเกิดแห่งเพราะฝนฟ้าเซาะดิน
 ปลูกแฝกลงในดินบ่ให้พังทลายม้าง
 นาสวนผสมเพื่่นกระแนะนำเฮา
 เฮาควรเอามาใช้แบบพอเพียงเฮ็ดให้แม่น

(ลำทางยาวหมวดแผ่นดินไทย)

คำและความหมายของภาษาอีสาน

ก่อนตี	หมายถึง	ก่อนจะ
บาดแถมแต่ง	”	เวลาเขียน
ขอยอขอยก	”	ขอยก
เว้า	”	พูด
เฮา	”	เรา
ผู้ค้น	”	ระลึก
บ่ให้	”	ไม่ให้
ฮู้ไว้แน่	”	ฮู้ไว้หน้อย
ขึ้นนั่ง	”	ขึ้นครองราชย์
สอดมือนี้	”	ถึงวันนี้
หน้าทวี	”	เพิ่มมากขึ้น
แต่ก็	”	แต่ก่อน
ตุ้มไฟร์	”	ตุ้มครองประชาชน
หุ้มเล็ง	”	สงบรมเขียน
กันมี	”	ถ้ามี
เพื่่นกระเฮ็ด	”	ท่านก็ทำ
ต้นน้ำ	”	ก้นน้ำ
ตกถึง	”	พอลถึง

ทางลุ่ม	หมายถึง	ที่ลุ่ม
เฮ็ด	”	ทำ
อยู่ขุ่มกินเย็น	”	อุดมสมบูรณ์
แสนเหื่อม	”	แสนโหด
ชอยใจ	”	ช่วยแก้ไข
ปลุกแนวอื่น	”	ปลุกอย่างอื่น
จ้ว	”	จ้ว
ไฮ่นา	”	ไร่นา
เซา	”	หยุด , เลิก
ออนซอน	”	ชื่นชม
ฮั่ว	”	ไร่สวน
บาดท่า	”	บางที
ลี	”	จะ
บ่อนโค	”	ที่ใด
แซม	”	ผสม , แทรก
ม้าง	”	พังทลาย
แฝก	”	หญ้าแฝก
ตีบจน	”	จะไม่จน

๑๗๑

ฟังเถิดท่านทั้งหลาย	ฟังหญิงชายจงฟังเอา
ประวัติศาสตร์ชาติไทยเรา	จงฟังเอาแล้วจดจำ
เมืองไทยเป็นเมืองธรรม	องค์ผู้นำก็เหมือนกัน
เมืองไทยจึงลาวัลย์	เราช่วยกันรักษาธรรม
ชาวไทยอาศัยกรรม	การกระทำเป็นสำคัญ
ชาวไทยทุกเขตชั้น	ทุก ๆ ชั้นกระทำดี
ประวัติศาสตร์ของไทยมี	ต้องทำดีทุกชั้นตอน
ชาวไทยประชากร	ท่านสั่งสอนให้ทำทาน
สั่งสอนพวกลูกหลาน	ให้ทำทานเพื่อเจือจุน
ชาวไทยจึงมีบุญ	เพราะเจือจุนกันและกัน

ให้ทานเพื่อแบ่งปัน
ทำดีเพื่อเพิ่มพูน
รักษาซึ่งซึ่งกายี
รักษาศีลให้เป็นเกณฑ์
พุทธองค์ทรงชี้แจง
ภาวนาจงทำเอา
ทำบุญกันเถิดหนา
ประวัติศาสตร์ท่านรู้ไหม
จบลงไว้อีกที

เพราะทานนั้นมีผลบุญ
เพิ่มกองบุญให้เกิดมี
ไม่ให้มีซึ่งกรรมเวร
ปาปิงเวรก็อ่อนแรง
ทรงแสดงเพื่อชาวเรา
บุญของเราจะมีมา
จึงสมค่าเราเป็นไทย
ประวัติไทยคือทำดี
สวัสดิ์ท่านผู้ฟัง

(สรภัญญ์กลอนประวัติศาสตร์ไทย)

1.3 เนื้อหาที่สะท้อนภาพการสร้างวีรกรรมของชาวบ้านในการทำสงครามเพื่อ ปกป้องประเทศ

หลานเอ๋ย เป็นหมอมวยต้องมีพร้อมศึกปรือกันอย่างใหญ่ ถันศึกปรือบได้อย่าไปสู้แข่งเส็ง
ศึกให้พร้อมสอกเข้าหมัดสอย ศึกการเต้การทำเข้าดำทางห้อง
ทั้งสอกหลังหรือหน้าหนุมนเห็นปีก เขาเต้มาสิหลีก ได้ไกล ไกลี่สำโด
ถ่านีบคยาเห็นว่าไว้เดินสอกใส่จะ โยงลับ เถรกวาดลานกระมีนับแบบแผ่นดินพาป็น
แบบสะยาน ไปหน้าเต้จาเดินสอกใส่ ถันศึกปรือบได้อย่าลุยไม่อวดสะหา
ไทยข้าวเหนียวข้าวเจ้าหรือพวกหมู่ชาวเขา ถันเอามาฝึกปรือให้แก่มวยกระยังได้
ประวัติไทยคราวครั้งขอเอามาว่าอีกเพื่อ เอามาว่าอีกครั้งป้องกันไว้บให้ลื้ม
ตั้งแต่ก็เฮาเกิดรบเลวกัน ทหารพันของเราได้รับราตีด้าน
ทหารหาญเฮาสู้ข้าศึกหนีแตกพ่าย ก่อนลิหนีพวกพม่าเขาได้ก่อเหตุร้ายเผากรุง
 กว้างอีกเพื่อสอง
เฮ็ดให้พวกพี่น้องชาดที่อยู่อาศัย ชาดเฮื่อนชานลานดินข้าวอยู่กินเผาเกลี้ยง
บมีเหลือมีเลี้ยงเมืองกรุงศรีถึก ไฟล่อง ของทั้งปวงอยู่วัดกว้างมีทั้งห้องแมนและกลอง
อันเงินทองอยู่ห้องคลังใหญ่พระคลังหลวง หนักเป็นแสน ๆ ถันพม่าเอาไปจ้อย
จนเอาพลอยกระหลายล้านจนเอาทองร้อยกระปุม ส่วนว่าเงินตอนต่อได้เอาข้างแก่จน
พม่าเป็นพวกปลิ้นด้อนเอาหมู่จัวควาย ด้อนเอาสาวคนสวยทั้งหมู่ชายไปด้วย
หาว่าสาวกำลังขึ้นชายงามกำลังหนุ่ม เป็นเฉลยจ้งด้อนเมื่อบ้านแมนแห่งเขา
นายขนมต้มพื้นว่าเป็นหนึ่งเฉลยศึก ได้ติดตามคนไทยไปอยู่แดนเขาด้อน

ไปอยู่แดนแสนชอนไทยเสาเขาให้อยู่
 ให้มีมวแม่ป้าขึ้นชกในเวที
 นายขนมด้มขึ้นไปยืนรอทำสวนนมพร้อมสิด้อย
 ตามประวัติพื้นเว้าขนมใส่หมัดเดียว
 พระเจ้าอยู่หัวเขายังช้องหามาเรียกคนใหม่
 แล้วจึงได้ศอกใส่ชะโยงฟัน
 นายขนมด้มมีย่านเรียงคิวมาเดินเก้าเพื่อ
 ผู้เขียนกลอน ได้คิดค้นเอามาแต่งเพื่อสรรเสริญ
 พวกหมู่เฮานั้นควรรู้ครุมวยไทยผู้ยิ่งใหญ่
 เจ้าอยู่หัวเห็นกระคิดใคร่ผู้ถองเลียงบาครนมา
 จักให้มีมวยไทยต่อกรกับพม่า
 นายขนมด้มผู้น้อยผู้สูงล้ำเป็นฝ่ายเขา
 ตะเข้ลากหางลงคอพม่าตายงายท้อง
 ทังโตใหญ่แต่เข้ามาแก่งแก๊กขนมด้มหลีกบ่แต่
 พม่าหันจिरอหงายว่าแม่นตายอยู่เทิงฮ้าน
 มีแต่นือค้อฮ้อยด้อยบ่เหลือไว้แม่หนึ่งคน
 ขออัญเชิญวิญญูณพ่อบนมจหวนผู้
 ขอมอบแรมปีทุกรุ่นให้ขนมด้มตลอดกาล
 (ถ้าชาวกลอนประวัติศาสตร์นักมวยไทย)

คำและความหมายของภาษาอีสาน

เสียง	หมายถึง	แข่งขัน
เต้	”	เตะ
เช่าดำ	”	เช่าแทง
ตำไค	”	ท่าไค
พื้นว่า	”	เข่าว่า
ชะโยง	”	กระ โจน
กระมี	”	ก็มี
พาป็น	”	ลักษณะของการล้มเมื่อถูกเตะตัดขา
สะยาน	”	ทะยาน
บ่ได้	”	ไม่ได้
ฮวดสะหวา	”	ลุยไอ้อวด สามหา
กันเอามา	”	ถ้าเอามา
กระยังได้	”	ก็ยังได้
เว้าอีกเพื่อ	”	เล่าอีกครั้ง
รบแถว	”	รบรามาฟัน
เทื่อสอง	”	ครั้งที่สอง
ขาดเฮือนชาน	”	ขาดบ้านเรือนที่อยู่อาศัย
ถึกไฟลวง	”	ถูกไฟเผา

กระป๋ม	หมายถึง	
ต่อนต้อ	”	
สาวกำลังขึ้น	”	เด็กผู้หญิงที่กำลังแตกเนื้อสาว
จิ่ง	”	จิ่ง
เมื่อบ้าน	”	กลับบ้านเมือง
ช่อน	”	อยู่รวมกันแบบแออัด
บาครนมา	”	ในเวลาต่อมา
ตะเข้ลากหาง	”	จระเข้ฟาดหาง
ช็อง	”	ช็องใจ
หันจිරอ	”	ลักษณะการหมุนคว้างแล้วล้มลง
เทิงฮ้าน	”	บนเวที
บมีฮ้าน	”	ไม่ได้เกรงกลัว
เถิงเก้าเพื่อ	”	ถึงเก้าครั้ง
อ้อยด้อย	”	ทิ้งสิ้น
หวนฮู้	”	รับรู้

๗๑๗

1.4 เนื้อหาที่สะท้อนภาพทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ

กรุงศรีอยุธยาอ้างพม่ายกเข้ามาตี	เสียกรุงศรีเพราะไทยเราอ่อนแอปัดด้าน
เขารุกรานครวณั้นเงินทองเอาข้างแก่	ขนไปเมืองพม่าบ่เหลือไว้บาทสตางค์
เมืองกรุงศรีเกิดฮ้างคนป่วยทั้งตาย	ข้าวบ่มีมากินเพราะว่าเมืองกรุงศรีฮ้าง
อันจ้าวควยฝูงช้างเขาขนไปบ่ได้จ้ง	โสดกลองแมนฮ้างกรุงกว้างพอกหมูไทย
พระนเรศวรมหาราชเพิ่นจ้งได้พร้อมหมู่ทหารหาญ	ตีเอากรุงเสาคืนไล่หนีข้าศึกร้าย
พม่าตายตั้งแสนห้าพสุธาจนเป็นแก่ง	เลือดสีแดงท่วมเล็บช้างทั้งครางให้ก่อนตีตาย
พม่าก่อเหตุร้ายหลายทีอั้งเสียกรุง	พวกคุณเตาคุณลุงจงคิดดูกันบ้าง
เมืองกรุงศรีมันฮ้างได้กลับคืนสิ้นเก่า	ฮ้อนสมเด็จพระมหากษัตริย์ทราธิราชเจ้า
เว้าอีกทีพจนช้ออย่างอแงฟ้งอีกต่อ	เอาไทยไว้กระจ้งมี
	เสียกรุงศรีอีกครั้งครวนี่พื้นแห่งฮุ่น

พวกพม่าเข้าปู้นไฟจ้เผาเมือง เหาวัดวาอารามบ่อนโคจนเหม็ดเกลี้ยง
 เผาจนหมดจนเสียงเจ็ดย็ของพวกช้องใหญ่ แนวเอาไปบได้ลิเผาเกลี้ยงบให้ยัง
 กรุงศรีพังเพราะไฟใหม่เขาเผาเมืองจนเกลี้ยงถิ่น อันคนคิบมีทางสิสิ้นเหลือไว้พื่อก่อไทย
 พระเจ้าตากสินพินจ้งได้รวมพรรคให้เป็นเดียว รวมพลังให้เพียงพอเข้าต่อกรข้าศึกร้าย
 ข้าศึกตายอยู่บนพื้นพอปานกันขอนไธ พวกข้าศึกจ้งได้ยอมแพ้แล้วแล่นหนี
 เมืองกรุงศรีถึงฮ้างฮัปปรารังค์กระตามช่าง เป็นของไทยแต่พูนปรารังค์นี้แมนต่อมา
 ผู้จ้คบแม่ป่าสุญย์ใหญ่รวมพลัง ได้แก่องค์ราชาให้เทิดทูลเอาไว้
 ประชาไทยสิดีล้วนเพราะมีองค์เหนือกระหม่อม คินบมีพระบาทเจ้าไทยสิอยู่ยู่บ่เขา
 (ลำยาวหมวดแผ่นดินไทย)

คำและความหมายของภาษาอีสาน

ฮ้าง	หมายถึง	ร้าง
บ่	”	ไม่
คีด้าน	”	ต่อต้าน
แก่	”	ลาก
ท้ง	”	และ
งัว	”	วัว
จ้ง	”	เหลือไว้
โธ	”	สุดท้าย
แมน	”	ใช่, ก็คือ
พิน	”	ท่าน
แก่ง	”	หนอง
หลายเทื่อ	”	หลายครั้ง
สันเก่า	”	กลับไปเป็นเหมือนเดิม
ช้อน	”	เพราะ
เว้า	”	พูด
ผ่นแห่งฮุน	”	อิงไปกันใหญ่
ปู้น	”	ปล้น
จี้	”	เผา
บ่อนโค	”	ที่โค

เหมิด	หมายถึง	หมด
เลี้ยง	”	ไม่เหลือแม่แต่น้อย
แนว	”	พวก
บให้ยั้ง	”	ไม่ให้เหลือ
เกลี้ยงสิ้น	”	หมดสิ้น
ลี	”	จะ
ขอนไฮ้	”	ขอนไม้ที่วางอยู่ตามไร้สวน
แล่นหนี	”	วิ่งหนี
ถึง	”	ถึง
กระตาม	”	ก็ช่าง
แต่พูน	”	แต่กระโน้น
คั้น	”	ถ้า
บ้เขา	”	ไม่หยุด

๗๑๑

.....อยากให้ไทยเจริญต้องทำคือว่า
พวกหมู่ลูกหมู่หลานเป็นงานทุกอย่าง
บริษัทไทยนำส่งขายออกนอก
ขายจนเกลี้ยงจนแป้นรถลาผ้าผ่อน
ส่งหมากพริกหมากเจือปลาแดกปลาเข้า
ประเทศใดมีป่านไทยเอาที่หนึ่ง

ไทยเขาจะสุขสง่าชาติอื่นบ่ปาน
การเกษตรต่าง ๆ อุดสาหกรรม
พอแต่เขาอ่านออกเมดอินไทยแลนด์
ส่งไปขายทุกบ่อนยุโรปเอเชีย
ปีหนึ่ง ๆ ส่งกันตั้งหลายเก้าข้าวจ้าวข้าวสาร
จนออกผายลายฝั่งได้เปรียบการขาย.....

(ถ้าทางสั้นกลอนพัฒนา)

ฟังเคื้อเจ้าคุณพ่อศรัทธา
เอามโนมาเล่าฮ้อยหนัพันหน
บมีทางเป็นต่างสิหลู๋ไปไส
เดี๋ยวนี้นำสอนแม่ไปไกลแสนไกล
นำคำสอนไปฝากตั้งวัดตั้งวา
เดี๋ยวนี้นหลายบ่หยอกวัดพุทธของไทย
ในสะเปญสะปอดหรือนิวซีแลนด์
เฮ็ดให้พวกฝรั่งู้ศาสนา

เว็นพื้นศาสนายังดีคือเก่า
แม่นสิใช้มาโคนคำสอนสักอย่าง
พวกเขาควรเข้าใจคำสอนสาแม่
เพราะพระสงฆ์ของไทยเก่งการมาก ๆ
อยู่อเมริกาอังกฤษอังกฤษ
ถึงสิไกลแสนไกลคำสอนกะสอด
ข้าวโลกเหนือสุดแดนถึงไกลกะซาง
เขาเข้ามาศึกษาหาผลหาเหตุ

พอพระไทยเสาทศน์เขาสีดไปนำ

เขายึดเอาพระธรรมความเป็นจริงเป็นใหญ่.....

(ถ้าทางต้นกลอนศาสนายังป่ห่วย)

2. ภาพสะท้อนทางด้านการเมืองการปกครอง

ระบอบการปกครองบ้านเมือง อันเป็นกติกากวควบคุมสังคมสมัยก่อนนั้น คนไทยทางภาคหรือทางใต้ได้รับอิทธิพลจากทางตะวันตกมาก เพราะยึดถือจากคัมภีร์พระมนุ พระธรรมศาสตร์ของสังคมชาวอินเดีย โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่มาจากทางด้านนี้ มักจะโน้มไปในทางจิตนิยมหรือเชื่อในสิ่งที่สมมติกันขึ้น เช่น นรก สวรรค์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่คนไม่เคยเห็น

ส่วนระบอบการปกครองของชาวลาวและชาวอีสานสมัยก่อนนั้น ยังมีอิทธิพลของความเชื่อตกทอดมาจากทางเหนืออยู่มาก โดยเฉพาะอิทธิพลแบบจีนซึ่งมักจะเน้นไปในทางวัตถุนิยมหรือในสิ่งที่เคยเห็น โทษมาแล้ว เช่น บิดา มารดา บรรพบุรุษ วีรบุรุษ ผู้ที่ล่วงลับตายเป็นผีไปแล้ว (ต่างกับผีหลอก) ได้รับการยกย่องเชิดชูมากจนมีการเซ่นไหว้บวงสรวงกันหลายระดับ ชั่วคน

ถึงแม้คนไทยทางใต้กับทางอีสานจะเป็นศิษย์ของชาวชมพูทวีปด้วยกัน แต่ลักษณะการปกครองคนไทยได้นั้นก่อนไปในแบบใช้ประมวลกฎหมายคล้ายฝรั่งเศส เช่น การใช้กฎหมายตราสามดวง ซึ่งมีลักษณะเป็นประมวลกฎหมายเป็นหลัก ส่วนชาวอีสานนั้นไม่ปรากฏว่ามีการบังคับว่ามีการใช้กฎหมายประมวลข้อบังคับหรือกติกาสังคม ส่วนใหญ่เป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายแบบอังกฤษ เผ่าชนซึ่งอาศัยอยู่ตามลุ่มแม่น้ำโขงสมัยเก่าใช้ศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นเครื่องมือหรือวิธีการปกครองบ้านเมืองมากกว่าชนเผ่าทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

เนื่องจากว่าในสมัยก่อนนั้น การปกครองของแต่ละประเทศจะเป็นการปกครองแบบราชาธิปไตย ซึ่งมีลักษณะองค์กรหรือ โครงสร้างของการปกครอง ดังนี้

ก. ตำแหน่งในเมืองหลวง ซึ่งเป็นเอกราชหรือประเทศราช

1. ประมุขของรัฐมีฐานะเป็นกษัตริย์ คนนั้น จึงใช้คำนำหน้าว่า “พระเจ้า”
2. อุปหลาด (อุปราช) เป็นตำแหน่งรองของกษัตริย์
3. ราชวงศ์ เป็นตำแหน่งอันดับสาม
4. ราชบุตร เป็นตำแหน่งอันดับสี่ ตำแหน่งในลำดับ 2-3-4 นี้เป็นชื่อพระวงศ์มีคำนำหน้าว่า “เจ้า”
5. เมืองแสน

6. เมืองจันทน์ สองตำแหน่งนี้ส่วนมากทำหน้าที่เกี่ยวกับต่างประเทศหรือต่างเมืองและกิจการสำคัญเช่นการรักษาความสงบตลอดจนงานทางตุลาการ
7. เมืองขวา
 8. เมืองกลาง
 9. เมืองชัย สามตำแหน่งนี้รักษานักบัญชีกำกับการสักเลข ดูแลไว้ความารวมออกคำสั่งให้กักขัง – ปล่อย – นักโทษ
 10. เมืองคุก
 11. เมืองสาม สองตำแหน่งนี้ ทำหน้าที่พัสดูเรือนจำ
 12. นาเหนือ
 13. นาใต้ สองตำแหน่งนี้ ทำหน้าที่ฝ่ายพลาธิการเก็บส่วนภาษีอากร
 14. ชานนตร
 15. ชานนท์ สองตำแหน่งนี้ ทำหน้าที่เลขานุการของเมืองแสน เมืองจันทน์
 16. ซาบัณเตต ทำหน้าที่อ่าน โองการ ท้องตรา ประประกาศต่าง ๆ รวบรวมบัญชี รายงาน คำนวณศักราช ปี เดือน

ตำแหน่งในอันดับ 5 – 16 นี้ ถือว่าเป็นขุนนางชั้นเสนาบดีหรือขุนนางชั้นผู้ใหญ่มีคำนำหน้าว่า “ พญา ” (พระยา)

ข. ตำแหน่งในหัวเมืองต่าง ๆ

มีโครงสร้างหรือองค์กรแบบเดียวกับในเมืองหลวง แต่อาจจะเรียกชื่อต่างกันไปบ้าง คือ

1. ประมุขหรือหัวหน้า เรียกว่าเจ้าเมือง
2. อุปหลาด เรียกว่า อุปฮาด ตำแหน่งในอันดับ 1 – 5 คึงข้างต้น มักจะเป็นเชื้อสายหรือวงศ์ญาติของเจ้าเมือง ตำแหน่งในอันดับ 5 – 16 เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของเมือง เป็นคณะกรรมการเมืองหรือตำแหน่งประจำ มีคำนำหน้าว่า เพี้ย (ไม่ใช่เพี้ย) คำว่า พญา คือ เพี้ย นี้ก็คงมีที่มาจากคำว่า เพ็ชร และ พิระ ตรงกับคำว่า พระยา ขอนคนทางใต้

ค. ตำแหน่งในชุมชนเล็ก

1. ท้าวฝ่าย หรือ นายเส้นเทียบกับตำแหน่งนายอำเภอ
2. ตาแสง หรือ นายแขวง เทียบกับตำแหน่งกำนัน
3. นายบ้าน หรือ กวนบ้าน เทียบกับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

4. จำบ้าน เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาจมีหลายคนก็ได้

คำนำหน้าชื่อ

1. ถ้ามีเชื้อสายราชวงศ์ ก็ใช้คำนำหน้าว่า “เจ้า” หรือ “เจ้านาง”
2. ถ้ามีเชื้อสายขุนนางข้าราชการ ฝ่ายชายใช้คำว่า “ท้าว” ฝ่ายหญิงใช้ “นาง”

การปกครองบ้านเมืองแต่ละยุคสมัยนั้น จะต้องวางวิธีการให้เหมาะสมกับสังคม แม้แต่การอบรมเผยแพร่วุฒิสถาบันที่เช่นเดียวกัน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ “กุศโลบาย” ซึ่งเป็นอุบายในทางที่ดี เช่น การฆ่าสัตว์ ตัดชีวิต การลักขโมย การผิดลูกผิดเมีย ผู้อื่น ก็ว่าเป็นบาปจะต้องตักเตือนให้ใหม่ ทำให้คนส่วนมากกลัวไม่กล้าประพฤติ การทำความดี เช่น การทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม การบริจาคทาน หรือช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรมจะได้บุญหรือไปขึ้นสวรรค์เหล่านี้ เป็นต้น

ตามสภาพของสังคมสมัยเก่า เราไม่อาจจะทำให้สมาชิกแต่ละคนชาวซึ่งถึง เหตุผลอย่างในปัจจุบันนี้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้ “กุศโลบาย” เข้าช่วย เช่น ถ้าจะรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์ป่า หรือป่าไม้ รักษาแหล่งน้ำไว้ ก็จะต้องสร้างศาลเทพารักษ์ขึ้น เพื่อให้ผู้ฝ่าฝืนเกิดความยำเกรง นอกจากนั้นยังมีการสร้างกติกากฎหรือกรอบควบคุมความประพฤติ ของสมาชิกในสังคมขึ้นอีกมากมายในรูปแบบต่าง ๆ กัน อันได้แก่ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือข้อยกเว้นข้อห้ามนานาชนิด เช่น จารีตประเพณี ที่ชาวอีสานทั่วไปรู้จักกันดีก็คือคำว่า “ฮึดสิบสอง คองสิบสี่” ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียด ดังต่อไปนี้

อันหนุซิง โตน้อยยังมีคุณต่อสัตว์ใหญ่

มนุษย์ได้ลุ่มฟ้าผู้เป็นใหญ่ปกครองคน

คิดทั้งตรวนทั้งไซ่อย้าหาไซ้วว่าโตเก่ง

ผู้โงงชาตินี้เห็นปัดคิดตระวาง

เดี๋ยวนี้โลกธาตูกว้างตายหมู่กระยังมี

บ่ทันนานพอดี้เขมรแดงฆ่าบ่อั้ง

การปกครองเพิ่นจั่งให้เลือกเฟ้นคนคินั่งในสภา

วุฒิหรือภูมิคือศีลห้าบ่โงงกินของประเทศ

ได้เป็นใหญ่มีแฉ่งโอหัง

พระพุทธรเจ้าเพิ่นบอกให้ใหญ่พอดี้

ให้มีใจเป็นพระบางครั้งบางที

นิทานอิสปบอกไว้โครงเค้าบ่อนมา

คั้นทำตนเลวทรามบ่บานอาจคิดแฮ้ว

อย่าไปเ่งงว่าใหญ่แล้วกรรมฮ้ายสิบมี

โงงกินยาคนจนส่วนตระวางเลยหวังพ้อ

เพราะว่าฤทธิ์ความเลวผู้ครอบครองเมืองบ้าน

ฆ่าบ่มีบ่อนยังคนตายล้านอยู่เขมร

เลือกเอาคนผู้มีศีลนั่งสถาปการองคัม

บ่ก่อเหตุเช่นฆ่าคือผีบ้าหมู่เขมร

ศีลคือถึงติดคั้งบ่มีทางออก

อย่าลืมทีฎฐิหรือมีมานะ

จั่งเป็นใหญ่พอดี้ ฐู้จักสำเนา

สัตว์ปีกปาย เช่น ลิง ค่าง อีเห็น สัตว์ไบบิบิน เช่น นกยูง นกกก นกแจ่ง นกเงือก สัตว์เลื้อยคลาน เช่น งูชนิดต่าง ๆ และสัตว์จำพวกกิ้งก่าตะกวด เป็นต้น

เมื่อขบวนของพระยาปิงคิละเดินทางมาถึงที่อันรรม้าไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ ก็สั่งให้หยุดรถแล้วแยกคนเสียบงเดินทางเข้าป่า เพื่อตั้งพลับพลาพักแรมช่อมัยงสัตว์ต่อไปใช้ เวลาเดินทางหลายชั่วโมงก็มาถึงลานหินแห่งหนึ่ง พระยาปิงคิละก็วางแผนการทุกอย่างแล้วออก คำสั่ง “ให้ทุกคนแยกย้ายกันไปช่อมัยงไปปฏิบัติตามแผนการอย่างเคร่งครัด ผลัดเวรกันหลับนอน ส่วนเรากับเสนาบดีสองคนจะลัดเลาะไปอยู่ในที่อันเหมาะสมก็จะช่อมัยงไปอยู่ตรงนั้น ให้ทุกคน รอนสัตว์เข้ามาจึงค่อยยิง ถ้าหากใคร ได้ยินเสียงปืนดังถึงสองครั้งก็ให้รีบออกมาตามเสียงปืน นั้นทันที”

เมื่อสั่งแล้วพระราชยาปิงคิละกับเสนาบดีทั้งสองก็เดินลัดเลาะไปตามเชิงเขา ไม่นานนักก็พบพระฤๅษีมุณีนั่งภาวนาอยู่ปากถ้ำแห่งหนึ่ง พระยาผู้มีมิชฌาธิฐเป็นเดิมพันอยู่แล้ว เมื่อเห็นดังนั้นก็ให้บันดาลความ โกรธขึ้นทันที เพราะความเชื่อที่ว่า การล่าสัตว์นั้นถ้าเดินทางไป พบกับพระสงฆ์องค์เณร หรือฤๅษี หรือฤๅษีชีไพร การล่าสัตว์นั้นก็จะไม่ได้ผลดี เมื่อเป็นดังนี้ แล้วพระยาปิงคิละจึงพูดขึ้นว่า “ดูจะยิงฤๅษีคนนี้ให้ถึงแก่ความตายเสีย” ฝ่ายฤๅษีรู้โดยฉันทว่า พระยาปิงคิละเป็นผู้มีกรรม จึงพูดด้วยวาจาอ่อนหวานว่า “ท่านพระยาอย่าได้เข้าใจผิดเลยว่าการได้พบกับเราผู้ทรงศีลแล้วจะทำให้การงานของท่านเสียหาย เราก็อยู่ส่วนเรา ท่านก็อยู่ ส่วนท่าน ท่านพระยายิงสัตว์มามากมายเป็นการ ทำบาปมามากพอแล้ว ท่านจงไปทำหน้าที่ของท่านเถิดอย่าได้หมายปองชีวิตเราอันเป็นการเพิ่มบาปอีกเลย” พระยาปิงคิละได้ฟังดังนั้นก็ บันดาลความ โกรธเป็นร้อยเท่า จึงมีวาจาต่อไปว่า “ท่านหาว่าเราเป็นคนบาป เราเป็นผู้ปกครอง อาณาประชาราษฎร์ มีสิ่งใดเล่าที่เราจะทำได้ ทุกสิ่งอย่างล้วนแต่อยู่ในกำมือเราทั้งสิ้น เราจะฆ่า หรือจะเมตตาก็เป็นเรื่องของเรา การสั่งสอนไพร่ฟ้าเป็นหน้าที่ของเรา ท่านเป็นผู้ใดจึง บังอาจสั่งสอนเราเช่นนี้” พระมุณีกล่าวตอบไปว่า “พระยาอย่าโกรธให้มากไป ความ โกรธครั้ง ก่อนที่จะทำลายคนอื่นมันจะทำลายตัวเราก่อนมิ โกรธที่ใดมีบาปที่นั่น” เมื่อพระยาได้ยินดังนั้น ก็สั่งให้เสนาเข้าหุบตึงยิงด้วยปืนก็ไม่เป็นผลร้ายกับฤๅษีเลย เพราะฤๅษีป้องกันตนเองด้วย สลบาศิแปด เมื่อเห็นดังนั้นแทนที่พระยาจะสำนึกแก้ไขตนเองกลับเพิ่มความ โกรธเค้นให้ ตนเองเป็นกำลังคว่ำหน้าคว่ำหน้าท่อนไม้เข้าทำร้ายพระฤๅษีจนตนเองหมดกำลังเหน็ดเหนื่อย เอื่อมระอา จึงสั่งให้เสนาถอยหลังกลับพลับพลาที่ตั้ง เมื่อถึงที่ตั้งก็สั่งยิงปืนสองนัดเป็นสัญญาณ นายพรานและทหารก็พากันมาพร้อมกันที่ลานหิน พระยาสั่งให้เดินทัพกลับในเวลากลางคืน ระยะทางระหว่างที่จะถึงกองรรม้าที่รออยู่นั้น ได้มีงูเห่ามโหฬารตัวหนึ่งนอนพาดขวางทาง

เพื่อคัดรอาหารหัวทางซ่อนอยู่ที่ป่าใหม่ขอบทางมีอาจมองเห็นได้ พระยาปึงคิดะคิดว่าเป็น
ท่อนไม้ก็เข้าไปนั่งพัก ภูเหล็กก็ถกก็ครัดจะกินเสียซึ่งพระยา นายพรานและทหารระดมยิงปืน
ฆ่าภูเหล็กแต่คราวเคราะห์กระสุนได้ถูกภูเหล็กและพลาดไปถูกพระยาปึงคิดะถึงแก่ความตาย
เสนาบดีน้อยใหญ่ตกใจอันมากมีรัฐจะทำประการใดดี จึงประชุมกันหาเอาวัลย์มาผูกกับ
พระราชหามลงไปหาขบวนรถม้าก่อไฟค้ำแรมจนรุ่งสว่างจึงเดินทางกลับเข้าเมือง เมื่อถึงแล้ว
จึงตั้งร้องร่ำไปวประกาศไปให้ชาวเมืองรู้ว่าพระยาปึงคิดะได้เสียชีวิตลงแล้วเพราะภูเหล็ก
ใหญ่ ผู้คนทั้งหลายแตกตื่นมาดูศพของพระยาและภูเหล็ก ด้วยความชั่วช้าที่พระยาเคยกระทำ
ต่อชาวเมือง ชาวเมืองก็นำดอกไม้ไปวางไว้ที่หากภูเหล็กแล้วกล่าวว่าไปสู่อุทิศเอย บางคน
ก็ขอบคุณภูเหล็กที่ฆ่าพระยาปึงคิดะให้ชาวเมืองได้อยู่ดีมีสุข

ในวันฉาปนกิจศพขบวนศพเคลื่อนผ่านประตูเมืองไปแล้วนายทวารและพวกพ้อง
ต่างร้องห่มร้องไห้ พระโพธิสัตว์ผ่านมาพบจึงถามว่า “เหตุใดท่านจึงร้องไห้ ท่านเสว้า โสภ
เพราะคิดถึงพระยาปึงคิดะอย่างนั้นหรือ” นายทวารกับพวกตอบว่า “หามีได้พระพุทธเจ้าข้า
ร้องไห้เพราะกลัวพระยาปึงคิดะจะไปเบียดเบียนพระยายมราชในนรก ไม่ทำตามคำสั่งบังคับ
บัญชาพระยายมราชก็จะปล่อยตัวกลับมาก่อความเดือดร้อนให้พวกข้าพระพุทธเจ้าไม่มีที่
สิ้นสุด” นิทานเรื่องนี้มีสาระสำคัญว่า ให้คนเรารู้จักบาปบุญคุณโทษประ โยชน์ มิใช่ประ โยชน์
บาปมีจริง บุญมีจริง ผู้ทำบาปย่อมได้รับบาปเวรนั้น ดังพระยาปึงคิดะ

1. พระยาปึงคิดะดื่มตัว เมื่อได้พระยา จึงเป็นบาปในชาตินี้และชาติหน้า
2. พระยาปึงคิดะปกครองโลกธิปไตย และถืออัคราธิปไตยทำให้ราษฎรเป็น
ทุกข์ ถ้าถือธรรมาธิปไตยราษฎรก็จะเป็นสุขเป็นที่รักแก่ปวงชน
3. บาปและบุญใดที่ผู้ใดกระทำ ผู้นั้นย่อม ได้เสวยผลแห่งการกระทำนั้นทั้งใน
ชาตินี้และชาติหน้า

4. นักการเมืองการปกครองควรใช้นิทานเรื่องนี้เป็นคติสอนใจ

ได้เป็นใหญ่อย่าลืมนานา
ว่าโตใหญ่ผันลืมหูเดียวกัน
ยามเห็นแต่่าเห็นแก่ลูกควรบำรุง
ลูกบางคนเป็นคนสร้างเรื่องนรก
พวกนายปกครองไพร่ผันแห่งโยโส
อยู่บ่อยู่กระทำโตเอง
ยามออกไปบ้านนอกไปชมไปงา

ได้เป็นพระยาอย่าลืมนานา
สิ่งสำคัญอย่าลืมหูเดียวกัน
ลูกดีใหญ่สูงพ่อแม่เป็นคนเลี้ยง
บรู้บารู้บุญว่าโตเป็นใหญ่
หาว่าโตเป็นนายของหมู
บ่ยันกรงศีลธรรมพื้นบอก
เฮ็ดให้พวกชวานาฮ้านกแล้วตัวสั้น

เป็นปิ่น ๆ บั้น ๆ หาไก่อมาแกง
 เห็นคนอื่นเป็นทาสว่าโตเป็นนาย
 พวกชาวนาเปิดเบือพอปานเห็นผี
 ราชสีห์นั้นโตใหญ่บ่ค่อยติดบ่วงนายพราน
 จนว่าหนึ่งถลอกนอนอยู่อืออือ
 พวกแมงง่วงจักจั่นแตกตื่นบินหนี
 หยั่งกระเป็นวัน ๆ ย่านสั้นกันหลาย
 ยังมีหนูผีห้าดาวสวดหนูชิง
 เดินขึ้นหลังแล้วอ่านเวทอ้อยเสียงออย
 เป็นนำเจ้านั้นหละก่กว่าใหญ่แข็งแรง
 เคี้ยวนี้ฮอดคประท้วงให้สัตว์อื่นสงสาร
 เคี้ยวนี้กรรมมาฆ่าเห็นบ่ขอลาม
 เจ้าหาสร้างหาก่อแต่แนวบ่ดี
 เพราะว่าเฮานั้นอยู่ในป่าเดียวกัน
 ประเคี้ยวเคี้ยวกระจอกเชือกฮัดกัคหนึ่ง
 ข้อยสิเข็ดสิหลาบบ่ศัตรูไฟ
 โตหนูชิงกระเลยเดินขึ้นย่ำกัคเชือกจากคอ
 คราวนั้นนกดเขาบุกเห็นเรื่องเป็นไป
 ราชสีห์ผีห้ามันร้ายเอาเหลือ
 มันเป็นสัตว์ปิ่นปอกบ่ควรอภัย
 ราชสีห์กระเลยเวทค่อย ๆ กูหลาบกูจำ
 กูสิเข็ดสิหลาบเฮ็ดแต่ความดี
 เคี้ยวนี้สัตว์มีมากอยู่ในวนา
 กูจั่งสิขอแม่เอาเนื้อมากิน

เมามือเข้ามือแดงว่ามีอำนาจ
 หิริความละอายบ่มีจักเทื้อ
 นิทานราชสีห์กับหนูโตน้อย
 แม่นสิเดินทะยานบ่หลดบ่ออก
 เสียงครางอยู่ฮือฮือพอปานฟ้าลั่น
 สัตว์อยู่ในพงพีพากันแตกตื่น
 หยั่งกระดำกันตายกวางฟ่านหนูป่า
 ไวพอปานผีสิงบ่กลัวบ้าน
 เรื่องจั่งซี้ซี้ฝอยฮ้องตายยังหน่อ
 ว่ากำลังโตแสงบ่ข้านฮอดบ่วง
 แต่ก่อนนี้รุกรานสัตว์สาเหิมคป่า
 เฮ็ดให้สัตว์เกรงขามกลัวตายออยบ่
 สร้างความคิสาตีคู้นเคยกับหมู่
 เคี้ยวนี้เจ้าคิดพันบ่มีทางรอด
 พอหนูเวทให้ฟังขอยอมขอกราบ
 เจ้าจงแก่งไซสิยอมพร้อมพรำ
 กัดเอาเชือกเอาปอบ่อนใดมันผูก
 กระเลยบ่พอใจเอิ้นถามทั้งคำ
 มันหากัดฝูงเสื่อกระทิงหมาจอก
 ให้มันตายกระโคหนูชิงไปปล่อย
 สิบ่เฮ็ดบ่ทำแนวใดมันบาบ
 สิเป็นเจ้าพงพีจำศีลกินซาก
 โตใดมรณาตายเองแต่แม่
 กูสิรักษาสิลู้จักสาแหน่งเกล้าเอื้อ
 (คำกลอนอีสานสอนคนทั่วไป)

3. ภาพสะท้อนทางด้านสุขภาพอนามัย

ฟังแต่เจ้าคุณพ่อศรัทธา
ให้คิดเบ่งसानโรครอคัดมาแรง
โรคผีเป่าผีเผดเฝ้าให้คนตาย
โรคเลยซึมไปทั่วโรคเอดส์เผดผี
ประเทศใดกระยากทั้งป่องทั้งกัน
เป็นเชื้อโรคออกบอดิดแล้วเป็นผี
ขอเตือนน้องเตือนพี่แม่น้ำอา
อย่าไปซ่องไปเกี่ยวกับคลับกับบาร์
ผู้ใดอยากมีโชคอย่าเที่ยวเสียเลย
เห็นพวกทำยเป็งเซ็งทางท้อมักย
เถิงสิงามกระช่างามแต่ผิวพรรณ
เกิดเป็นสุขของอิงกบเขี่ยควยปู
สัมปะป้อยเล่ากู ไถมิงไถ
เดี๋ยวนี้มีทุกแห่งทั่วโลกโลกา
บ่ต้องไปหาซอกตามบ่อนไหน ๆ
หาวัคซีนสักอย่างบ่มีกันเลย
ศีลข้อสามสามารถป้องกันได้ดี
เป็นวัคซีนบ่บาปเว้นชั่ววาทิ
ป้องกันโรคติดต่อนานาประการ
อย่าว่าแต่โรคเอดส์หมากร่วงหนองใน
มีศีล ๕ ไว้คุ้มแห่งคิบแห่งดี
ส่วนโรคดับโรคปอดบ่ต้องถามหา

เดี๋ยวนี้ตกลงมาสมัยโรคเฝ้า
โรคหมากอึ่งหัวแดงโรคเอโรคเอดส์
เดี๋ยวนี้เอดส์มีหลายถุงยามันฮั่ว
อยู่ในไทยกระมีอยู่เทศกระมาก
โรคอันนี้สำคัญเป็นโรคติดต่อ
กันติดแล้วกระมีแนวเดิยแต่จี
เตือนให้สู้จ๊กรักษาอย่าไปเที่ยว
อันหมุ่นี่ขอให้สู้ไว้สาเป็นการเพาะโรค
เห็นแล้วทำทรงเฉยตาเดิยอย่าเบ็ง
อาจมีของทางเสียหายยห่าง
ส่วนทางโนสิเป็นหมากกระดันสีแดงจั้งคั้ง
อาจสิเกิดเป็นสุขของเหม็นของเนา
ล้วนตั้งแต่เป็นภัยถูกลามตามแต่จ
ให้ยบยั้งมันสาวักชินสิบอด
คลินิกในเมืองไทยโรคหมอกระช่าง
ป้องกันได้เสบายศีลพระบาท
เป็นวัคซีนที่มีศักยภาพ
ป้องกันเอดส์เผดผีรู้จ๊กหือบ
รักษาไว้โคนนานจนบ่เป็นเผด
ป้องกันโรคตันไตโรคหยังได้อยู่
ป้องกันเผดกันผีวีคชินชั้นยอด
เพราะศีล ๕ เป็นยาสูจ๊กไว้แม่ท่อนั้นແທ່

สรภัญญ์แก้ไขโรคไข้หวัดนก

ฟังเถิดท่านทั้งหลาย	ฟังบรรยายสรภัญญ์
ทุกคืนและทุกวัน	เราได้ฟังโฆษณา
พวกนกวิหคกา	บินผ่านฟ้าก็มีตาย
ไข้หวัดนกแพร่กระจาย	ระบายนหลายทั่วแดนดิน
ข่าวคราวที่ได้ยิน	เกิดอยู่คินทางเวียคนาม
สาวงามจากเมืองจีน	ก็ไม่สิ้นได้ตายไป
เขตแคว้นแดนใด ๆ	เอเชียใต้ก็เกิดมี
ไทยเรามีของดี	ถึงเกิดมีก็เบาบาง
รัฐบาลไม่เมินหมาง	ควบคุมได้ไม่มีตาย
พวกเราท่านทั้งหลาย	จงเชื่อฟังแถลงการณ์
บอกลูกและบอกหลาน	เห็นไก่ตายอย่าไปกิน
ฟังคินอย่าเสียคาย	ถ้าไก่ตายต้องควบคุม
พวกเรอย่างมั่วสุม	ต้องควบคุมกฎวิธี
อนามัยต้องให้มี	โรคจะหนีจากแดนไทย
ไข้หวัดนกจะหนีไกล	ถ้าชาวไทยช่วยกันทำ
สุขล้ำเป็นของเรา	โรคหยุดเขาไม่มีเลย
.....เดี๋ยวนี้พวกสาวบ่าวขึ้นใหม่พวมวอง	กำลังหูของลองปานหูกระต่าย
กำลังแว่กันง่ายจู้จู้ดี	จงระวังให้ดีเห็นหลานอย่างเก่ง
อย่าเป็นดังเล็งเต่งล้มท่วนชวนหา	จนว่าอืขาวามันกลายเป็นปวก
บักหัวข้างเข้าบวกเจ้าสืเสียดี	ต้องระวังให้ดีเจ้าสืเป็นแอดส์
สืเป็นโรคผีเผาบมียาปัว	แม่่นเป็นลูกเจ้าสัวเสรษฐีมีมั่ง
กันเจ้าให้เขาทั้งติดแล้วตายป้า	ป้าฮอดไฮ่ฮอดนาคันคินมาอีก
เจ้าควรเว้นควรหลีกอย่ามั่วชวยจร	แม่่นนบมือเป็นหอนน้ำตาเป็นเลือด
บมีทางสืเหือดติดแล้วต้องตาย	เขาต้องมียางอายหรือมีหิริ
มีสิลห้าเถิงที่เอามาประคอง	กระสืไฮ่สอง ๆ บมีทางล้ำ
สืสคสวยสง่าอายุยืนยาว	ขอเตือนพวกผู้สาวผู้ใดกระช่าง
กันเป็นแอดส์สักอย่างบมีทางเขา	โรคอันอื่นยังเบารักษากระได้
เช่นว่าคนเป็นไข้หวัดนกหวัดกา	แพทย์เอามารักษาสิบคนตายหนึ่ง

เขาต้องสู้ถึงซึ่งแล้วรักษาโต

.....ยามผู้ป่วยขบถายต้องให้ระวัง
อย่าไปถ่ายตามป่าเรียกราคเป็นทอง
ไหลบ่มีบ่อนจ่งพยาธินำพา
ไฟไปกินทะเลยเกิดห้องปุงคิดต่อกันไป
ให้สร้างสรรค์กัน โลดไปทั่วครัวเรือน
ให้สะอาดทุกแห่งน้ำคั้นน้ำกิน
ให้สะอาดทุกอย่างรวมทั้งอาหาร
ไทยของเขาสิสุขสง่าอายุยืนยาว
พวกแพทย์หมอเพิ่มมาให้กินของดี
มีอาหารต่าง ๆ แบ่งถั่ว โปรตีน
วิตามินมาบวกหมากไม้ไทยแลนด์
อย่าลืเปิดลิเบือปลุกผักสวนครัว
เป็นอาหารพ้อใหญ่เหลือ้นั้นเฮฮา.....

(ถ้าทางสั้นบ่ให้ติดโรคเอดส์)

ถ่ายลงส้วมหรือฝัองลงดินแพทย์ว่า
ยามฝนตกน้ำนองไหลลงไปท่ง
ไปเกาะอยู่น้ำปลาหมากหอยหรือกุ้ง
พวกหมู่นามัยแนะนำประโยชน์
อนามัยเพิ่มเตือนให้สู้จักกันแน่
หรือว่าน้ำได้กินบาดาลกะชาง
สิบ่เกิดห้องมานเอดคือว่า
เดี๋ยวนี้ตักเล็งคราวเจริญเกินค่า
กินให้ถูกสักทีอาหารห้าอย่าง
เพิ่มได้แบ่งของกินออกเป็นพวก ๆ
ประเทศเขาบ่ขาดแคลนน้ำเข้าจักเทื่อ
เลี้ยงฮอดควายฮอดจ้งหมูเห็ดเป็ดไก่

(ถ้าทางสั้นกลอนพัฒนา)

ฟิ่งเคือเจ้าคุณพ้อศรีธา
ฝูงหมู่น้ำปลาหมูเอียนในห้วยในหนอง
ทั้งหัวไปหัวไปกโตเมือยโตฟิ่ง
ในส่วนมากเป็นกับพวกปลาค้อกับปลาชเวเก
ส่วนเด็กน้อยที่นอนอยู่อุบเกินหกปี
หวังให้ไทยเขาปลอดจากไปลิโอ
อย่าลืพากันปล่อยกันถิมกันป่า
คู่มือนี้พวกแพทย์หมอเพิ่มมีความสามารถ
ผู้เป็นพ้อเป็นแม่ให้นำลูกนำหลาน
โรคที่มันเคยแปลค่นอหิวาห์
โรคคอดิบที่โหดหรือว่าไอกรน
โรคมันหลายบ่ค้อยอคิดเป็นมา
โรคหมากห่างแต่ปู้้นั้นคนเกิดเป็นหลาย

เดี๋ยวนี้ตักลงมาสสมัยโลกเปลี่ยน
ปลาในกุดในคลองพากันเกิดโรค
ส่วนบางโตนันกะมีแต่หนังแต่หัวก้อค้อ
กรมประมงเพิ่มกะยังล้งเล็งขากันอยู่
สาธารณสุขเพิ่มมีวัคซีนให้หยอด
โรคนีมันเป็นพาไลเฮ็ดให้ข้างอ้อย
โรคนีไผเป็นแล้วรักษาบ่หายเด็ดขาด
ผลิตวัคซีนเอามาหยาดมากินให้สู้จักแน่
อ.ส.ม. เพิ่มกะหากบริการตามคำของแพทย์
ฉีดวัคซีนกันสาป้องกันได้โรค
ป้องกันแล้วเห็นผลบ่เป็นสักหน่อย
รัฐบาลเพิ่มต้องใช้เวลาปราบปรามให้อยู่
โรคหมากห่างมันหากฆ่าคนตายปีละมาก ๆ